

múltunk

politikatörténeti folyóirat
2018/2.

ONLINE MELLÉKLETE

A CÍMLAPON:

**A hágai Európa-kongresszus 1948. május 9-i ülése a Binnenhof épületének Lovagtermében.
Forrás: Nationaal Archief; eredeti: Snijkers, [...] / Anefo**

BÓKA ÉVA

A hágai Európa-kongresszus, 1948. május 7–10.

Bevezetés: A szuverén nemzetállami rendszer válsága és az európai nemzetközi reformpolitika irányai

A második világháború után újjáéledt az európai egység gondolat, mert a történelem azt bizonyította, hogy a szuverén nemzetállami rendszerben nem tudnak kialakulni a hatalom humanizálásának és a békés egymás mellett élésnek a feltételei. A kapitalizmus expanzív versenyviszonyai közepette a gazdaság, az állam és a kultúra egybefonódása az egyes nemzetállamokban egymással vetélkedő zárt nacionalista egységekké alakította a nemzetállamokat. Ahhoz, hogy az országok együttműködésre képesek legyenek, más állami és nemzetközi szervezési elvek megvalósítására volt szükség. „Ilyen elveket és gyakorlatot a történelem során egyedül a demokratikus elveken nyugvó föderalista államszervezés hozott létre.”¹

A föderalizmus Európában a Hitler elleni ellenállási mozgalomban erősödött meg. Az új Európa létrehozásának aktív főszereplői azok a federalisták lettek, akik az antifasiszta ellenállási mozgalom résztvevőiként foglytáborokban és a harcmezőn, az európai kultúra tragikus és önpusztító válsága közepette, egy békés európai unióról gondolkoztak és írtak terveket.² Ezek kö-

¹ BÓKA ÉVA: *Az európai egység gondolat fejlődéstörténete*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2001. 203.

² Altiero SPINELLI: European Union and the Resistance. In: Ionescu GHITA (ed.): *The New Politics of European Integration*. The Macmillan Press, London-Basingstoke, 1972. 1–9.

zül a leghíresebbek a *Ventotene Manifestum* (1941) és az ellenállási mozgalom közös programját meghirdető genfi deklaráció (1944 július). E tervek társadalomelemzései keresték a kiutat a laissez-faire expanzionista kapitalista szabad piacgazdaság körülményei közepette nemzetállami és nemzetbirodalmi kerekben folyó hatalmi harc háborús pusztításaiból és a faji nacionalizmus borzalmaiból. Voltaképpen azt a szálát igyekeztek megragadni, mely a sokarcú és ellentmondásokkal teli – egyrészt hatalmi harcos és expanzív, másrészt a szabadságeszme társadalomszervezésben való megvalósítását célul kitűző – európai kultúrában a folytatható utak kialakítását jelenthette a népszuverenitás, a parlamentáris képviseleti demokrácia, a föderalizmus és az emberi jogok irányába. S ez a békés világföderáció gondolatának eszmeisége volt, melynek része az európai föderáció.³ Így történhetett, hogy egy föderalista forradalom volt kibontakozóban, mely az Európai Egyesült Államok létrehozását tűzte célul az amerikai és a svájci föderáció, valamint Az ember és polgár jogainak deklarációja (1789) példája nyomán. Az ellenállási mozgalom federalistái hozzájárultak ahhoz, hogy az összeomlás közepette az európai unió terve elfogadott lett a vezető nyugat-európai politikusok és a kormányok köreiben is. Arról azonban, hogy milyen jövő vár Európára, mit is jelent az európai unió a vélemények – az európai egységért való általános lelkesedés ellenére is – különbözőek voltak.

A hágai Európa-kongresszus színvonalas politikai, gazdasági és kulturális viták során tárgyalta meg e kérdéseket. Három, egymással vitatkozó, ugyanakkor egymással kölcsönhatásban cselekvő Európa-párti tábor körvonalazódott a kongressz-

³ A békés világföderáció eszméje a föderalizmus alapja és szorosan kapcsolódik a perszonalista föderalizmushoz. Olyan társadalomszervezést jelent, mely a személytől indul ki. A személyeknek a megélhetést, a védelmet és a művelődést szolgáló szövetkezési politikáján alapul, mind nagyobb és nagyobb szövetségeket hozván létre bizonyos kompetenciáknak a felsőbb szintre való átranzsferálása és közös irányítása útján a szubszidiaritás és a többszintűség elve alapján. Így jönnek létre a központban álló személyek körül az autonóm helyi önkormányzatok, a járások, a megyék, a városok, az országok és az országok szövetségei, a kontinentális szövetségek és a világföderáció. Az államjog, a nemzetközi jog és az emberi jogok képviselik a rendezőelveket és az értékrendet.

szuson, melyekről alább még bővebben lesz szó: az unionisták⁴ vagy antifederalisták, a federalisták (alkotmányos és integráló) és a funkcionalisták. Az unionisták (antifederalisták) a szuverén nemzetállami érdekekre koncentráltak. A federalistákkal ellentétben folytatták a személyek érdekeinek az alárendelését a nemzetállamnak. Céljuk a nemzetek európai családjának a létrehozása. Klasszikus kormányközi politikát folytattak tárgyalások, egyezkedés és jogi egyezmények útján, az államok szuverenitásának érintetlenül hagyásával. Ugyanakkor az emberi jogokra alapozott morális megújulást szorgalmazták. A federalisták szerették volna megújítani az európai társadalmat. A nemzetállami szuverenitás egy részét a szubszidiaritás elve alapján közös európai kormányzat alá rendelő parlamenti európai unió mellett voltak. A funkcionalisták úgy gondolták, hogy az európai unió csak a szektorális integráció útján haladva hozható létre a gazdaság szintjéről kiindulva. Ezen a módon a szuverenitás egy része új, független európai intézményekre lesz átranzferálható. Így megteremtődnek egy új európai hatalom és kormányzat alapjai.⁵ A federalisták két táborra oszlottak a törvényhozó és végrehajtó hatalommal rendelkező európai föderális parlamenti unió céljának megvalósítását illetően. Az alkotmányos federalisták ezt egy európai alkotmányozó gyűlés sürgős összehívása és az európai alkotmány megalkotása útján képzelték el az amerikai és a svájci példa alapján. Az integráló federalisták ugyanezt decentralizációval, perszonalista (a személyektől kiinduló) szövetségi politikával és fokozatos gazdasági és politikai integrációval kívánták elérni, a világföderáció részeként. A funkcionálisizmus mind az unionizmussal, mind a föderalizmussal társulhatott: az unionista funkcionálisizmus funkciók szerinti kormányközi koordináló irodák révén irányít, míg a föderalizmus funkciók szerinti nemzetek feletti

⁴ Az antiföderalizmus az angol forrásokban unionizmus néven szerepel. A szakirodalomban való elterjedtsége miatt a tanulmány átveszi ezt az elnevezést.

⁵ Bino OLIVI: *L'Europe difficile. Histoire politique de la Communauté européenne*. Gallimard, Paris, 1988. 15–16.

kormányzatok (főhatóságok) létrehozásával a szubszidiaritás elve alapján.

A hágai kongresszus előzményei

1944 és 1948 között számos spontán transznacionális jellegű csoportosulás jött létre az egyes európai országokban politikai gondolkodók, pártpolitikusok, értelmiségiek és művészek részvételével, az európai unió megvalósítását célul tűzve.⁶ Ezek közül a hágai kongresszus szempontjából a következők játszottak fontos szerepet: a kereszténydemokrata *Új Nemzetközi Csapat* (elnök: Robert Bichet); az unionista *Európai Szövetség a Gazdasági Együttműködésre* (alapító: Paul van Zeeland); az európai parlamentek együttműködésére koncentráló *Európai Parlamenti Unió* (alapító: Richard Coudenhove-Kalergi); az alkotmányos föderalista *Európai Föderalista Mozgalom* (vezetők: Ernesto Rossi, Altiero Spinelli) és az integráló föderalista *Európai Föderalista Unió* (vezetők: Hendrik Brugmans, Alexandre Marc, Henri Frenay). A nemzeti mozgalmak közül fontos volt az angol unionista *Egyesült Európa Mozgalom* (alapítók: Winston Churchill, Duncan Sandys) és az unionista, de a föderalizmus felé nyitó *Európai Egység Francia Tanácsa* (vezetők: Raoul Dautry, Paul Ramadier, Paul Reynaud). E mozgalmak vezetői fontos szerepet játszottak a kongresszus előkészítésében és a kongresszuson.

Federalisták kontra unionisták

Az európai föderalista mozgalmak 1946. szeptember 15. és 22. között Hertensteinben összegyűlt kongresszusa megvitatta a föderalista program alapelveit és megállapodott a 12 pontos Hertensteini programban. Ez egy európai föderalista unió létrehozásának a programját tartalmazta a világföderáció tagjaként. Hirdette a tagállamok gazdasági, politikai és katonai szu-

⁶Gérard BOSSUAT: *Histoire de l'Union européenne. Fondations, élargissements, avenir*. Belin, Paris, 2009. 114.

verenítése egy részének az általuk létrehozott nemzetek feletti szervekre való átruházását.⁷

Talán nem véletlen egybeesés, hogy ugyanezen időszakban, szeptember 19-én tartotta a föderalistaellenes unionista irányzat vezető alakja, Winston Churchill, Nagy-Britannia háború alatti híres miniszterelnöke a beszédét a Zürichi Egyetemen. Felhívta a kormányokat, hogy hozzanak létre egyfajta európai egyesült államokat. Az utolsó mondatában biztosította az európaiakat a britek barátságáról és támogatásáról. Ez azt tanúsította, hogy igazából egy egyesült Európa külső támogatója és barátja akart lenni.⁸

Churchill és az angol politika a kormányköziség híve volt, szemben a federalistákkal. Okos és taktikus politikával igyekezett elkerülni, hogy föderalista forradalomra kerüljön sor Európa nyugati részén, és egy, az Egyesült Államok példáját követő törvényhozó és végrehajtó hatalommal rendelkező európai föderális parlamenti unió jöjjön létre. Ezért arra törekedett, hogy a kormányokra nyomást gyakorló föderalista szervezetek vitorláiból kifogja a forradalmi szelet. Az sem véletlen, hogy amikor 1946 decemberében létrejött az Európai Föderalista Unió, Churchill úgy reagált, hogy elkezdte szervezni az unionista Egyesült Európa Mozgalmat, mely 1947. május 14-én létre is jött. Duncan Sandys, volt konzervatív unionista brit miniszter, Churchill veje lett a főtitkár. E mozgalom Sandys vezetésével élen járt az Európai Egységmozgalmakat Koordináló Nemzetközi Bizottság létrehozásában és a hágai kongresszus megszervezésében és lebonyolításában. A cél az unionista túlsúly biztosítása volt.

⁷ The Hertenstein Programme (Federalist Charter on European Union), Hertenstein, 22. September 1946. In: A. G. HARRYVAN–J. van der HARST (eds.): *Documents on European Union*. St. Martin Press, New York, 1977. 42–43.

⁸ Winston S. CHURCHILL: Zurich speech, 19 Sept. 1946. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): *Documents on the History of European Integration*. III. *The Struggle for European Union by Political Parties and Pressure Groups in Western European Countries, 1945–1950*. Walter de Gruyter, Berlin–New York, 1988. 662–666.

Felmerül a kérdés, miért is voltak a federalisták oly veszélyesek az unionisták számára, hogy ilyen komolyan és taktikusan kelljen ellenük küzdeni.

A föderalista program lényegét az európai federalisták 1947. augusztus 27–31-én tartott montreux-i kongresszusán megfogalmazott alapelvek tartalmazták, melyek messze túlmutattak az unionista kormányközi célokon. Ugyanakkor ezen alapelvek képezték a föderalista és unionista egyezkedés alapját a hágai kongresszuson. A montreux-i föderalista elvek a következők: a hegemonikus ideológiák és törekvések elutasítása, az egység a sokféleségben elv; pluralizmus; fokozatos építkezés a személyek és csoportok cselekedetei és funkcionalista együttműködése során; decentralizáció; az államok abszolút szuverenitásának csökkentése; a szuverenitás egy részének a föderalista hatalomra való átruházása; a nép erejével létrehozott föderáció; az európai föderáció mint a világföderáció része.⁹ Ezek az alapelvek általában, de az utóbbi három biztosan nem volt elfogadható az unionisták számára. A fokozatos építkezést, a funkcionálizmust és a szuverenitás csökkentését illetően azonban hajlandóak voltak egyezkedni.

A legtöbb vitát mind az unionista, mind a föderalista táborban a montreux-i kongresszus azon felhívása váltotta ki, amely szerint létre kell hozni egy európai nemzetgyűlést (États généraux d'Europe, Estates General of Europe), amely nemcsak politikusokból és harcos európai aktivistákból áll, hanem a létrehozandó új európai társadalom szociális, gazdasági, kulturális és egyházi „élő erőiből” (living forces) is.¹⁰ Azt illetően azonban, hogy hogyan lehetne egy ilyen gyűlést létrehozni, nemcsak a federalisták és az unionisták között, hanem maguk között a

⁹ Denis DE ROUGEMONT: *L'Europe en jeu*. Éditions de la Baconnière, Neuchâtel, 1948. 70–79.; Motion de politique générale (Montreux, 27–31 Août 1947). In: *Documents of CVCE.EU by UNILU (Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe [CVCE], Luxembourg University)*. Forrás: www.cvce.eu, https://www.cvce.eu/en/obj/resolution_on_general_policy_montreux_7_31_august_1947-en-0c7f2f03-2bbc-4d3e-9084-a1a6c745a21a.html (Letöltve: 2018. 01. 09.)

¹⁰ Nicolas RAPOPORT: *Penser et construire l'Europe*. Outils, Atlande, Neuilly, 2007. 42.; Élisabeth DU RÉAU: *L'idée d'Europe au XXe siècle. Des mythes aux réalités*. Editions Complexe, Paris, 2001. 173.

federalisták között is nézeteltérések voltak. A federalisták közötti vita lezajlott a montreux-i kongresszuson, ahol két csoportra szakadtak, az alkotmányos (constitutional) és az integráló (integral) federalistákra.¹¹ E viták a hágai kongresszuson is folytatódtak.

Az alkotmányos federalisták programadója, Spinelli a montreux-i kongresszuson egy, a nemzeti parlamentek által választott képviselőkből álló alkotmányozó nemzetgyűlés mielőbbi összehívását sürgette, mely megalkotja az európai föderalista alkotmányt az amerikai vagy a svájci alkotmányos föderalista megoldáshoz hasonlóan. Az egyedüli progresszív elitnek azokat tekintette, akik „elszánták magukat a nemzetállami szuverenitás bálványának az összetöresére, az abszolút szuverenitás limitálására és az európaiak közös érdekeit irányító föderalista intézmények felállítására”.¹² Nem volt hajlandó ebben kompromisszumot kötni senkivel, sem az unionistákkal, sem az integráló federalistákkal.

Az integráló federalistáknak (Denis de Rougemont, Hendrik Brugmans, Alexandre Marc) az volt a véleménye, hogy a kormányok nem alkalmasak az európai föderáció létrehozására. Ugyanakkor elvetették egy európai alkotmányozó gyűlés gyors összehívásának a gondolatát. A tagállamok szuverenitása egy részének a közös intézményekre való átranzferálását és a föderalista kormányzat kialakulását fokozatosan képzték el. Céljuk az volt, hogy az államok decentralizációja útján előmozdítsák az emberek közötti szabad társulást szükségleteik és reális érdekeik szerint. Rougemont így fogalmazta meg az integráló föderalizmus lényegét a montreux-i kongresszuson: „Egy föderáció fokozatosan alakul ki személyek és csoportok kombinálódása során, és nem egyetlen központ vagy a kormá-

¹¹ Bertrand VAYSSIÈRE: *Vers une Europe fédérale? Les espoirs et les actions fédéralistes au sortir de la Seconde Guerre mondiale*. P.I.E. Peter Lang, Bruxelles, 2007. 34–37.

¹² Altiero SPINELLI: Speech at the first UEF congress, 27 Aug. 1947. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. III, 175. Az idegen nyelvű idézetek – ha más-képp nem jelölöm – a saját fordításaim. - B. É.

nyok ügynökségei hozzák létre.”¹³ Az individuális személyek fokozatosan alakítják ki az európai csere különböző formáit, s mindez fokozatosan egyre komplexebb formákat ölt, míg egy napon létre nem jön az Európai Egyesült Államok, mely egységet jelent a sokféleségben. Brugmans nemzetek feletti kooperációra és föderalista forradalomra hívott fel mindenkit. Ezen a szuverenitás szétdarabolását és olyan új európai társadalom létrehozását értette, amelyben a perszonalista politika révén az „élő erők” jutnak hatalomra a társadalomszervezésben. S ezen „élő erők” a termelők és a fogyasztók, akik szervezeten küzdenek mindenfajta alávetés, parazitizmus és spekuláció ellen. A föderalizmus tehát – nézete szerint – minden szabad ember küzdelmét, közös akcióit, a közjó iránti felelősségét jelenti, valamint önkormányzatot és demokráciát.¹⁴

Az európai alkotmányozógyűlés létrehozásáról a montreux-i kongresszuson kibontakozott vita az unionistákat arról győzte meg, hogy az integráló federalistákkal lehet kapcsolatot keresni. Az integráló federalisták pedig szintén hajlottak az unionistákkal való együttműködésre azért, hogy elinduljon az európai egységpolitika. Azt lehet mondani, hogy a fokozatoság elve jó alkalmat teremtett egy kompromisszumra, amint az alább látható lesz. Az Egyesült Európa Mozgalmat egyébként Sandys képviselte a federalisták montreux-i kongresszusán.¹⁵

Az európai egységmozgalmak egyesítése

1947 júliusában az Európai Föderalista Unió, az Európai Parlamenti Unió, az Európai Szövetség a Gazdasági Együttműködésre, az Új Nemzetközi Csapat, az Egyesült Európa Mozgalom és az Egyesült Európa Francia Tanácsa képviselői

¹³ Denis DE ROUGEMONT: The Federalist Attitude, 26 August 1947. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): *Documents of the History of European Integration*. IV. *Transnational Organizations of Political Parties and Pressure Groups in the Struggle for European Union, 1945–1950*. Walter de Gruyter, Berlin–New York, 1991. 26.

¹⁴ Hendrik BRUGMANS: Fundamentals of European Federalism. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 32–33.

¹⁵ Denis DE ROUGEMONT: The Campaign of the European Congresses. In: Ionescu GHITA (ed.): I. m. 16.

létrehozták az együttműködési bizottságot (Liaison Committee, Comité de liaison des mouvements pour l'unité européenne). Az Európai Parlamenti Unió az együttműködési bizottság megalakulása után visszavonult az együttműködéstől.¹⁶ Vezetőjük, Coudenhove-Kalergi a parlamentek mobilizálására koncentrált Európa szervezése során, és igyekezett megőrizni a függetlenségét. Az Európai Föderalista Mozgalom szintén nem működött együtt az unionistákkal. Spinelli nem volt hajlandó kompromisszumot kötni. Az Európai Föderalista Unió nevében Brugmans csatlakozott az unionistákkal való együttműködéshez, s ennek megfelelően igyekezett módosítani az európai integráló föderalista koncepciót és stratégiát. Egy kiemelten fokozatos folyamatnak állította be, és a decentralizációra tette a hangsúlyt. Kompromisszumra nyitott hangot ütött meg, és megelégedett a „közösségi élő erők európai nemzetgyűléséért” folytatott kampánnyal.¹⁷

1947. november 10–11-én, a párizsi találkozón az együttműködési bizottságot felváltotta a sokkal hatékonyabb Európai Egységmozgalmakat Koordináló Nemzetközi Bizottság, londoni székhellyel. A választott végrehajtó bizottság elnöke Sandys, a bizottság főtítkára Retinger, az Európai Szövetség a Gazdasági Együttműködésre lengyel társalapítója lett. A bizottság tagjai között voltak Brugmans és Daniel Serruys, az Európai Szövetség a Gazdasági Együttműködésre francia szekciójának elnöke. A cél az volt, hogy kapcsolatot teremtsenek a különböző európai egységmozgalmak között. A nemzetközi bizottság első közös akciója a hágai kongresszus összehívása volt, 1948. május 7. és 10. között. E célból 1947. december 14-én, Londonban létrehozták a közös nemzetközi bizottságot (Joint International Committee for European Unity), mely a hágai kongresszus megszervezésével foglalkozott.

A hágai kongresszuson követendő integráló föderalista elveket és politikai taktikát 1948 januárjában Alexandre Marc¹⁸

¹⁶ Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 321.

¹⁷ Hendrik BRUGMANS: Fundamentals of European Federalism. I. m. 28.

¹⁸ Alexandre Marc részt vett az Ordre Nouveau perszonalista és nonkonformista mozgalom és az *Esprit* folyóirat létrehozásában. Az Európai Föderalista

fogalmazta meg. Ezek szerint az integráló federalisták egy európai gyűlés létrehozása céljából hajlandóak szövetkezni más olyan csoportokkal és személyekkel, amelyeknek és akiknek célja Európa egysége, de más nézeteket képviselnek, s akiknek a nézeteit nem fogadják el. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az Európai Föderalista Unió feladja az autonómiáját vagy a lelkesítő forradalmi szellemiségét. Amiben nem lehet kompromisszum az unionistákkal, az a szuverenitás egy részének az átruházása föderalista intézményekre, a perszonalista gazdasági unió létrehozása, az élő erők érdekeit képviselő föderáció, a nemzetek feletti intézményes jogvédelem, az imperializmus elítélése és a világföderáció célja.¹⁹

A kongresszuson követendő unionista magatartást a nemzetközi bizottság elnöke, Duncan Sandys képviselte. Vonzódott egy nemzetek feletti európai entitáshoz és a szuverenitás megosztásához. Nem volt azonban tiszta képe arról, hogyan is fejlődhet egy kormányközi európai politikai struktúra nemzetek felettivé. Ugyanakkor biztos volt abban, hogy csak a fokozatos stratégia vezethet eredményre, s csak így lehet elkerülni a szerveződő Európa Mozgalom szétesését. Első lépésként egy kormányközi konzultációs mechanizmus kiépítését látta célszerűnek a gazdasági, a kereskedelmi, a pénzügyi, a védelmi, a külpolitikai, valamint a kulturális és az oktatási együttműködés során. Ez elvezethet oda, hogy az európai nemzetek hajlandóak legyenek csökkenteni a nemzeti szuverenitásuk egy részét. Hite szerint egy ilyen előkészítő fázisra azért van szükség a szerves unió építése során, mert a nemzetállamok nem felkészültek a föderációra.²⁰ Az unionista politikai stratégiát tehát úgy próbálta beállítani, mint az európai unióhoz vagy föderációhoz vezető első lépést.

A kongresszus előtörténete azt mutatja, hogy a föderalista táborban történt szakadásnak, az integráló föderalista bi-

Mozgalom főtítkára volt. A montreuxi kongresszuson az integráló föderalista irányt képviselte.

¹⁹ Alexandre MARC: From Unionism to Federalism, May 1948. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 47–50.

²⁰ Duncan SANDYS: Toward a European Pooling of Sovereignty, 28 January 1948. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 332–333.

zonytalanságnak, az unionista kompromisszumkészségnek, és az Európai Egységmozgalmakat Koordináló Nemzetközi Bizottság munkájának köszönhetően a hágai kongresszuson az unionisták többsége biztosítva volt. Az unionistákat erősítette továbbá, hogy a háború után a kormányok közötti védelmi és gazdasági együttműködést célzó két együttműködési szervezet – a Nyugat-európai Unió és az Európai Gazdasági Együttműködés Szervezete – kormányközi volt. Ezek voltak azok a jogi személyiséggel bíró szervezetek, amelyek eljárhattak egy európai gyűlés összehívását illetően kormányközi tanácsi vagy parlamentáris keretekben. Ugyancsak az unionisták javát szolgálta a Marshall-segély, mely szükségtelenné tette az alulról felfelé szerveződő perszonalista föderalista gazdaság-szervezési gyakorlat sürgős kialakítását az „élő erők” részvételével a válság leküzdése és a gazdaság önerőből való beindítása céljából. A segély szétosztása kormányközi keretekben történt.

A hágai Európa-kongresszus

1948. május 7-én, egy pénteki napon, Hágában a holland parlament 13. századi lovagtermében kezdetét vette az első Európa-kongresszus. Három és fél napig tartott, május 10-én, hétfőn ért véget. A megnyitón jelen volt Julianna holland hercegnő és Bernhard herceg, W. A. J. Visser, Hága polgármestere, Winston Churchill és más prominens személyiségek. A palota udvara tele volt virággal. Mindenütt az egyesült Európát szimbolizáló – fehér mezőben piros nagy E betűs – zászlók lengtek. Szólt a harsona, mintha egy esküvő lenne.²¹

Mintegy nyolcszáz nyugat-európai személyiség gyűlt össze a kongresszuson: politikusok, egyházi személyek, iparosok, szindikalisták, közgazdászok, egyetemi emberek, írók, tudósok és művészek.²² Tizennyolc nemzeti delegáció vett részt. A francia

²¹ Denis DE ROUGEMONT: The Campaign of the European Congresses. In: Ionescu GHITA (ed.): I. m. 23.

²² List of the Participants of the Congress of Europe. In: *The Congress of Europe in The Hague (7–10 May 1948). Documents of CVCE.EU by UNI.LU* (Centre

delegáció volt a legnépesebb: 155 küldött, közöttük olyan neves politikusok, mint Paul Ramadier, Paul Reynaud, Édouard Daladier, Jacques Chaban-Delmas és François Mitterrand. A britek (145), a belgák (68), a hollandok (59), az olaszok (57), a svájciak (39), a dánok (32) is sok képviselőt küldtek. A német delegáció szintén ott volt számos küldöttel (51), de diszkréten viselkedett és nem fejtett ki nagy hatást. Konrad Adenauer és Walter Hallstein vezette. Néhány republikánus spanyol és kelet-európai száműzött személyiség is megjelent Auer Pál volt párizsi magyar követ vezetésével. Az Egyesült Államokból (4) és a brit Commonwealthből is érkeztek megfigyelők. A nagyszámú politikus mellett az európai intelligencia neves képviselői is megjelentek: ott volt Bertrand Russell angol filozófus és Raymond Aron politológus. Tudósok és Nobel-díjasok is voltak a résztvevők között. Az ellenállási mozgalom európai egységet támogató képviselői közül Altiero Spinelli és harcostársa, Ernesto Rossi professzor vettek részt. Megjelent továbbá néhány román (5), lengyel (5), csehszlovák (5), magyar (4)²³ és jugoszláv (3) mint megfigyelő. Mintegy 250 újságíró volt jelen a kongresszuson, mely komoly médiasikernek örvendett.²⁴

Három bizottságot állítottak fel: egy politikai bizottságot a volt francia miniszterelnök, Paul Ramadier elnökletével; egy gazdasági bizottságot a volt belga miniszterelnök, Paul van Zeeland elnökletével; és egy kulturális bizottságot a spanyol író és volt diplomata Salvador de Madariaga elnökletével. Winston Churchill töltötte be a tiszteletbeli elnöki posztot. Az Európai Egységmozgalmakat Koordináló Nemzetközi Bizottság elnöke, Duncan Sandys, s a tiszteletbeli főtárgyaló, Joseph H. Retinger

Virtuel de la Connaissance sur l'Europe (CVCE), Luxembourg University.
 Forrás: www.cvce.eu, https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/04bfa990-86bc-402f-a633-11f39c9247c4/7e448519-d026-4405-b985-5dcd5bfa74e2/Resourcess#5386a33f-398a-4c4b-a541-5b87ecd8bb8f_en&overlay (Letöltve: 2018. 01. 09.)

²³ A kongresszuson részt vevő magyar megfigyelők: Apor Gábor (volt külügyi titkár), Apponyi György (legitimista politikus, 1945 előtti parlamenti képviselő), Dessewffy Gyula (1945 és 1947 között kisgazdapárti képviselő), Nemestothy Dénes (a külügyminisztérium volt munkatársa).

²⁴ Gérard BOSSUAT: I. m. 110.; Marie-Thérèse BITSCH: *Histoire de la construction européenne de 1945 à nos jours*. Éditions Complexe, Paris, 2001. 46.

mint szervezők működtek közre. A munka mind a három bizottságban ugyanazon menetrendet követte: az ülés az Európai Egységmozgalmakat Koordináló Nemzetközi Bizottság által készített előzetes jelentéssel kezdődött, majd ennek megvitatása és a határozat megfogalmazása következett.

Megnyitó plenáris ülés

A megnyitó ülés szónokai az európai unió unionista és föderalista alternatívája mellett érveltek: az unionizmus mellett volt Winston Churchill és Paul Ramadier, a parlamentáris föderalizmus mellett Coudenhove-Kalergi, az integráló föderalizmus mellett pedig Henri Brugmans.

Churchill, aki óriási népszerűségnek és tekintélynek örvendett Hitler legyőzése miatt, beszédében az európai unió létrehozását és a nemzeti szuverenitás valamilyen mértékű fokozatos egybeolvasztását indítványozta a gazdaság és a védelem terén. Ugyanakkor ellene volt egy merev alkotmányos struktúrának. A kongresszus feladataként a következőket határozta meg: a nyugati demokrácia alapjainak lerakása élesen szabott formulák vagy részletes intézkedések nélkül; „egy ilyen vagy olyan formájú európai gyűlés létrehozása, mely »Európa hangját« hallatja”, és amely az Egyesült Nemzetek szükségszerű része.²⁵ Amit tehát akart, az a régi nemzetállami rendszer rekonstrukciója, de a miniszteri tanácsnál szélesebb kormányközi szervezet létrehozásával.

Paul Ramadier beszédében támogatta az európai egység létrehozását a béke érdekében. Határozottan elutasította azonban „a föderalista jellegű forradalmat, mert ez szerintem gyengítené a kormányokat anélkül, hogy erősítené a közösséget”.²⁶ Az volt az álláspontja, hogy „az európai építmény jogszerű letéteményesei azok a miniszterek, akik aláírták a brüsszeli szerződést

²⁵ Address given by Winston Churchill at the Congress of Europe in The Hague, 10 May 1948. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 340.; *Europe Unites: The Hague Congress and After. The Story of the Campaign for European Unity, Including a Full Report of the Congress of Europe, Held at The Hague, May, 1948. European Movement.* Foreword by Mr. Winston CHURCHILL. Hollis and Carter, London, 1949. 15–17.

²⁶ Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 340.

és a gazdasági együttműködési egyezményt. Igaz, hogy az általuk létrehozott egység túl kevés és törékeny, s hogy ennél több kell”.²⁷ Kritizálta továbbá az egyhangú szavazás szabályát, és javasolta a többségi szavazás bevezetését.

Coudenhove-Kalergi felszólalásában kifejezte egyet nem értését mind Churchill, mind Ramadier kormányok szerepét hangsúlyozó álláspontjával. Az volt a véleménye, hogy „az európai nemzetek uniójának a megteremtése kívül esik a kormányok hatáskörén. Az európai probléma sürgős és radikális megoldásához szükség van egy kontinentális alkotmányozó gyűlésre. [...] Ez a parlamentáris kezdeményezés azért kell, mert az alkotmányok szerint a legfelsőbb politikai hatalom letéteményese a parlamenti többség.” Hangsúlyozta, hogy „ha majd e parlamenti többségek fogják szervezni az európai egységet, akkor fog Európa egyesülni”.²⁸ Mivel úgy ítélte meg, hogy a hágai kongresszuson unionista túlsúly volt, bejelentette, hogy 1948 szeptemberében az Európai Parlamenti Unió egy külön kongresszust tart Interlakenben azért, hogy megtárgyalják egy európai parlamentáris föderáció létrehozását. Elmondta azt is, hogy az Egyesült Államokban nemrégén tett látogatása során prominens személyiségek támogatását sikerült megszereznie az európai föderáció létrehozására. Végül hangsúlyozta, hogy a hágai kongresszus az előtt a választás előtt áll, hogy „egy kontinentális népszövetséget vagy egy föderalista alkotmány által kormányzott nagy európai nemzetet hoznak-e létre a Svájci Konföderáció vagy az Egyesült Államok példáját követve”. Az európai népszövetségről az volt a véleménye, hogy „sikertelenségre van ítélve, míg az Európai Egyesült Államok képes lenne a túlélésre a nagyhatalmak világában”.²⁹

Hendrik Brugmans az Európai Föderalista Unió képviselőiben tartott beszédet.³⁰ Egy új integráló föderalista, a konformizmust visszautasító Európa körvonalait vázolta, mert „szu-

²⁷ *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 18.

²⁸ Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 340.

²⁹ *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 19.

³⁰ Hendrik BRUGMANS: 'The Preliminary Question', 7 May 1948. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 51–55., 341.

verén államok kollekciója sohasem fog megvédeni bennünket a nacionalizmustól”.³¹ Hangsúlyozta, hogy az európai föderáció létrehozása egy új társadalmat megteremtő forradalmi folyamat az emberek, vagyis a széles értelemben vett „élő erők” (beleértve a kézi munkásokat, a gazdasági, a társadalmi és a kulturális élet vezetőit) részvételével. Ezen forradalmi folyamat alatt a kormányok együttműködésén felül a határozataiknak érvényt szerezni képes föderalista európai intézményeket hoznak létre. Az „élő erők” szövetkezése során fokozatosan kialakul a nemzetállami kereteket meghaladó közös funkciókat egy európai parlament és kormány útján intéző európai parlamentáris föderáció. Rámutatott, hogy „az európai föderáció nem kizárólag politikai ügy, hanem funkcionista is”.³² A funkcionista út fokozatos építkezés: autonóm és szorosan összekapcsolódó specializált szervek (európai vasúti hatóság, autonóm szénipari bizottság, az elektromos energia racionális szétosztását ellenőrző bizottság) sürgős létrehozása. Az első európai kongresszus feladatának azt tekintette, hogy jelölje ki az európai föderációhoz vezető utat a jelenlegi európai generáció számára egy nemzetek feletti európai szervezési keretben. Irreálisnak tartotta ugyanis „egyesült Európáról beszélni az európai kormány és az európai parlament céljának kitűzése nélkül”.³³

Churchill és Ramadier tehát a kormányköziség mellett érveltek, de kilátásba helyezték a nemzetállami szuverenitás valamilyen mértékű megosztásának a szükségességét. Ez utóbbi a föderalizmus felé tett gesztus volt. Coudenhove-Kalergi kitarított az amerikai vagy svájci típusú alkotmányos parlamentáris föderális unió mellett, mert úgy gondolta, hogy nem lehet a szuverenitás egy részét közösen gyakorolni törvényhozó jogkörrel rendelkező kétkamarás nemzetek feletti parlament és föderális kormány nélkül. Brugmans igyekezett a kormányközi unionista és az alkotmányos föderalista tábor között elhelyezkedni, akik nem voltak hajlandók az egymással való együttműködésre, annak érdekében, hogy elinduljon az európai egység létrehozá-

³¹ Uo. 53.

³² Uo.

³³ Uo.

sa a gyakorlatban. Ezért nem kritizálta az európai országok között az Európai Gazdasági Együttműködés Szervezete és a Nyugat-európai Unióról szóló brüsszeli szerződés kormányközi kereteiben elinduló együttműködést. Hangsúlyozta azonban, hogy „semmi sem lesz elérhető mindaddig, amíg a nemzetállami szuverenitás dogmáját meg nem döntik, és ameddig az emberek nem tudnak valóságos nyomást gyakorolni a kormányaikra”.³⁴ Az unionistákkal egyetértésben a fokozatosság hívének vallotta magát. Ellenezte az európai alkotmányt létrehozó európai alkotmányozó gyűlés sürgős összehívását a parlamentek által kijelölt képviselők részvételével. Ugyanakkor az unionistáktól eltérően egyetértett azzal, hogy a közös európai ügyek kormányzását törvényhozó jogkörrel rendelkező európai parlament és végrehajtó kormány lássa el, miként azt az alkotmányos federalisták gondolták. Az európai föderációhoz vezető utat azonban inkább a decentralizáción és a funkcionalizmuson keresztül képzelte el.

A kongresszuson Churchillnek nagy befolyása volt, de saját bevallása szerint igyekezett távol maradni, hogy ne vádolják azal, hogy dominálni akar.³⁵ Helyette Sandys, vele egyetértésben, kitűnő szervező és befolyásoló munkát végzett a federalisták ellen azért, hogy pusztán egy tanácsadó joggal rendelkező parlamentáris európai gyűlés jöjjön létre. Ez ugyanis gyenge volt ahhoz, hogy meghaladja a nemzeti szuverenitás dogmáját, de lehetett az ahhoz vezető első lépésnek tekinteni.

A politikai bizottság ülése

A politikai bizottság mintegy 200 küldött részvételével, Ramadier elnökletével ült össze. Ronald Mackay brit szocialista politikus és René Courtin francia közgazdász voltak a szekció jelentéstevő előadói (rapporteurs). A bizottság fő témája az európai gyűlés létrehozása volt.

³⁴ Uo.

³⁵ *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 66–67.

A nemzetközi bizottság által készített előzetes politikai jelentés³⁶ a konkrét megoldandó feladatok között szorgalmazta Németország gazdasági helyreállítását és az agresszió kiújulásának ellehetetlenítését; Nagy-Britannia Európa részeként és a Commonwealth központjaként való részvételét az európai unióban; az európai országok és a Commonwealth szoros gazdasági együttműködését; az európai hatalmak afrikai és máshol levő gyarmatainak belefoglalását az európai unióba és a velük fennálló alkotmányos szálak megőrzését; az Európa keleti és nyugati részét szétválasztó „vasfüggöny” megszüntetését; az egyesült Európának az Egyesült Nemzetek regionális tagjaként való létrehozását.

A jelentés indítványozta, hogy – tekintettel Európa nehéz és megosztott helyzetére – fontos az országok közötti gazdasági, védelmi és általános politikai koordináció. Mindez szükségessé teszi a lemondást bizonyos szuverén hatalmakról és azok közös gyakorlását az európai unió kereteiben.

A jelentés az unionizmus álláspontjából kiindulva javasolta egy állandó személyzettel rendelkező európai rendkívüli tanács (Emergency Council of Europe) felállítását a gazdaság helyreállítása, a katonai védelem biztosítása és az emberek jogainak védelme céljából. A tanács politikai, gazdasági és védelmi szekcióra oszlik, s ezeket kiegészíti a függő helyzetben lévő tengeren túli területek közös gazdasági fejlesztésének a módját tanulmányozó speciális szekció. Ez utóbbi célja e területek életszínvonalának emelése és önkormányzathoz való segítése. A tanács tagja csak a demokrácia biztosításának elengedhetetlen feltételét, az alapvető személyi és polgári jogokat tartalmazó jogok deklarációját aláíró ország lehet. E jogok betartásának garántálójaként egy független európai bíróság felállítását javasolta, melyhez a tanács tagjai fordulhatnak, és amely megfelelő szankciókkal és európai fegyveres erővel rendelkezik a jogvédelemre. Javasolta továbbá „a közös európai vélemény kifejezését szolgáló európai

³⁶ Summary of the Preliminary Report (Political Section). In: *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 23–26.; International Committee: Congress of Europe – Political report, 1948 May. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 333–338.

tanácskozó testület” azonnali létrehozását. E testület az európai tanácsot segíti és tanácsokkal látja el az európai unió építését illetően, de nincs törvényhozó jogköre. „A képviselőket kezdetben a nemzeti parlamentek választják, később egy népképviselési választási rendszert hoznak létre.”³⁷

A föderalista irányba mutató kiegészítő javaslatok a következők voltak: „a közös európai állampolgárság garantálása a nemzeti állampolgárság elvesztése nélkül; az egységes európai védelmi erő létrehozása; az egyesített gazdasági szisztéma megteremtése; a választott európai parlamenttel rendelkező komplett föderáció befejezése”.³⁸

A politikai jelentésről összességében az a konklúzió vonható le, hogy az Európai Egységmozgalmakat Koordináló Nemzetközi Bizottság elnökének, Sandysnak a nemzetekfelettséghez vezető út első lépéseként kiépítendő kormányközi konzultációs mechanizmusra vonatkozó, fentebb említett unionista nézeteit és stratégiáját képviselte, de a föderalizmus felé nyitó kompromisszumos elemekkel. Intézményes szempontból egy európai kormányközi tanács, egy, a nemzeti parlamentek által választott európai tanácsadó gyűlés és egy európai bíróság létrehozására hívott fel. Ugyanakkor a kiegészítő javaslatokban nyíltan szerepelt a gazdasági és védelmi együttműködés miatt szükséges szorosabb politikai unió célja. Ez utóbbi megköveteli a nemzetállami szuverenitás egy részének megosztását és közös gyakorlását. S mindez a föderalizmus felé való nyitásnak volt tekinthető.³⁹

A politikai jelentés tehát összességében föderalista és unionista elképzelések sajátos keveréke. Azt sugallja, hogy a két ellenzéki irányzat egymás folytatása: az unionista szakaszban a tanács mellett létrehoznak egy tanácsadó európai parlamentáris gyűlést, majd ezt követi a választott parlamenttel rendelkező teljes föderáció megteremtése. Az előzetes jelentés komoly hatással volt a kongresszus eredményeként megszülető

³⁷ *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 25.

³⁸ Uo. 25–26.

³⁹ International Committee: Congress of Europe – Political report, 1948 May. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 333–334.

Európa Tanács alapokmányában foglalt intézményes struktúra kialakítására.

A federalisták szenvedélyes vitát kezdeményeztek egy, a nép érdekeit képviselő európai parlamentáris gyűlés sürgős létrehozásáról a hágai kongresszus vitáinak egyik fénypontjaként. A vitát a *Reynaud–Bonnefous-módosítás* váltotta ki.⁴⁰ A módosítást Paul Reynaud volt francia miniszterelnök és Édouard Bonnefous, a francia nemzetgyűlés tagja, a külügyi bizottság elnöke javasolták. A lényege az volt, hogy sürgősen hívjanak össze egy európai parlamentáris tanácskozó testületet, pontosabban egy európai alkotmányozó gyűlést, melynek feladata az új Európa megteremtése. Ezen testület tagjait pedig minél előbb, még 1948 végéig válasszák meg közvetlenül a nép által, és ne a nemzeti parlamenti képviselők útján. Utóbbiak ugyanis a saját nemzetük érdekeit, és nem az európai érdekeket képviselik. A választás tehát általános választójog alapján, minden egyes ország választási rendje szerint kell hogy történjen, úgy, hogy egy képviselő jusson egymillió lakosra. Egy ilyen népképviseleti európai parlament összehívása az európai szuverenitásból eredő új szuverenitási forrást hoz létre és elősegíti a választók európai identitástudatának a kialakulását. Képes továbbá kifejezni a közakaratot.

A hozzászólók közül Coudenhove-Kalergi és F. L. Josephy támogatták a Reynaud–Bonnefous-módosítást, Brugmans és Ronald Mackay kétségüket fejezték ki, Harold Macmillan elutasította a javaslatot.

Coudenhove-Kalergi forradalminak tartotta a nép által választott európai gyűlés javaslatát, melynek, még ha nem is több mint egy tanácsadó és konzultatív testület, akkor is jelentős a hatalma és a morális értéke.⁴¹ Szerinte „az európai országok népe tisztában van az európai föderáció szükségességével” és „a közvélemény messze megelőzi a kormányokat e téren”.⁴² F. L. Josephy, a Föderális Unió Európai Bizottságának elnöke

⁴⁰ Uo. 342–345.; *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 26–28.

⁴¹ Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 343.

⁴² *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 28.

hangsúlyozta, hogy a néptől függő föderális kormányzatra van szükség, és nem az államoktól függőre.⁴³

Feltűnő volt a habozó elutasítók, Brugmans és Mackay véleménye, mivel ők egy fokozatosan kialakuló európai föderáció hívének vallották magukat. Brugmans azzal utasította el a módosítási javaslatot, hogy ez a módszer figyelmen kívül hagyja „az alapvető regionális, nemzeti vagy funkcionális közösségeket, és egy szuperállam (super-state) kialakulásához vezet”.⁴⁴ Ezt állítván önellentmondásba keveredett, hiszen az „élő erők” teóriáját képviselte, mégis leszavazta a nép által közvetlenül választott európai gyűlést. Ronald Mackay pedig úgy nyilatkozott, hogy lényegében támogatja az európai népet képviselő gyűlés létrehozását, de a Reynaud–Bonafous-módosítás hat hónapos határidejét irreálisnak tartja. Az angol parlament álláspontjára hivatkozott: e szerint az angolok egyetértenek az európai unió eszméjével, és azzal, hogy a szuverenitás egy részét egybe kell olvasztani, de jelen pillanatban nincsenek felkészülve egy európai alkotmányozó gyűlésre.⁴⁵

Ramadier a nép által választott gyűlés elgondolását vonzónak, de éretlennek tartotta. Szerinte az európai gyűlést a nemzetközi bizottság javaslatával egybehangzóan kell létrehozni. Tehát a nemzeti parlamentek jelölik ki a küldötteiket, mivel ők a nemzeti szuverenitás képviselői, s annak egy részét a közösségre (föderációra) átruházni csakis nekik van joguk. Hangsúlyozta, hogy a föderáció építésének a kezdeti stádiumában, amikor még független államok respektálásával kell számolni, az európai gyűlés küldötteit kiválasztó parlamenteknek és a felelős kormányoknak kell a végső döntéseket meghozniuk. „A nemzeti parlamentek, a kormányok és az európai gyűlés között tehát kölcsönhatás van a döntéseket és a felelősséget illetően.”⁴⁶

A közvetlenül a nép által választott európai parlament tervét végül heves viták közepette leszavazták. A britek teljesen ellene

⁴³ Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 343.

⁴⁴ Uo. 344.

⁴⁵ Uo. 344–345.

⁴⁶ *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 33–34.

voltak még a gondolatnak is. A többiek a Reynaud–Bonnet-felvétel precíz részleteit vitatták.⁴⁷

A politikai bizottsági határozatot⁴⁸ Ramadier mutatta be. A határozatban érezhető a vita következményeként a föderalista előretörés, mert a határozat unióról vagy föderációról beszél. Elfogadja egy gazdasági és politikai unió létrehozását a biztonság és a társadalmi haladás érdekében. Szorgalmazza az európai országok szuverén jogai egy részének átranzferálását és egybeolvasztását. A közös együttműködés irányítására egy „európai gyűlés létrehozását irányozza elő, melyet a részt vevő országok parlamentjei a tagjaikból vagy másokból választanak”.⁴⁹ Meghatározza a tanácskozó gyűlés funkcióit: az európai közvélemény motiválása; a közösséget érintő ügyek megvitatása; tanácsadás az európai gazdasági és politikai integráció progresszív kivitelezését illetően. A határozatból kimaradt az előzetes jelentésben szereplő kormányközi jellegű európai rendkívüli tanács.

A határozat megerősíti az előzetes jelentésben szereplő emberi jogi charta szükségességét és minden, az európai unióba belépni szándékozó országgal való elfogadtatását. Csak azokat az országokat fogadja el demokratikusnak, amelyekben az állampolgárok számára biztosított a gondolat-, a gyűlekezési és a szólásszabadság, továbbá az ellenzékformálási jog. Az emberi jogok védelméről való gondoskodást a tanácskozó gyűlés feladat körébe sorolja. A gyűlésnek létre kell hoznia egy bizottságot, mely a chartát megszövegezi. Javasolnia kell továbbá egy szankciókkal rendelkező legfelsőbb bíróság felállítását, abból a célból, hogy az emberi jogi chartának érvényt szerezzen. E bizottságnál a társult országok bármelyik állampolgára bármikor panaszt emelhet a chartában szereplő bármely jog megsértése esetén.

A határozat állást foglalt Németországnak a tervezett európai unióba való belefoglalása; egy a szolgaság és az önkényes

⁴⁷ Denis DE ROUGEMONT: *L'Europe en jeu*. I. m. 137–140.

⁴⁸ Political resolution. In: *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 7–8., 37–39.; Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 345–347.

⁴⁹ *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 38.

hatalomgyakorlás alól az emberiséget felszabadító demokratikus szociális szisztéma kialakítása; a gyarmatok megtartása és a gyarmatok gazdasági, politikai és kulturális fejlődésének az előítélet-mentes biztosítása mellett.

A határozatot egyhangúlag elfogadták.

A politikai határozat lényegében politikai kompromisszumot tükröz a federalisták és az unionisták között. Mutatja ezt az európai unió vagy föderáció céljának együttes kitűzése. A határozat az unionisták előnyére kizárja a nép által választott alkotmányozó gyűlés összehívását és az alkotmány megalkotását, s így módon egy törvényhozó joggal rendelkező európai parlament és végrehajtó kormány létrehozását. A federalisták javára kihagyja az előzetes jelentésben szereplő kormányközi jellegű európai rendkívüli tanácsot. Ugyanakkor lehetővé teszi a részt vevő országok parlamentjei által választott tanácsadó európai gyűlés létrehozását, mely alkalmat ad a federalisták számára oly fontos élő erők gyülekezésére.⁵⁰ Ez a megoldás az integráló federalistáknak elfogadható volt, így ők is megszavazták. E kompromisszum azt tükrözi, hogy a nemzeti parlamentek, a kormányok és az európai gyűlés közötti kormányközi együttműködés lesz a meghatározó az európai unió formálásának az első lépéseinél, de a további lépésekhez kell a föderalista hajtóerő. Az unionizmus e kompromisszum által abban a megtevésztő színben jelent meg, mintha a föderalizmushoz vezető első lépcső lenne.

A gazdasági és szociális bizottság ülése

A gazdasági és szociális bizottságban mintegy 100–200 közötti küldött vett részt. Az elnök: Paul van Zeeland; a jelentéstevő előadók: Lord Walter Layton brit liberális közgazdász, a *The Economist* volt főszerkesztője és Daniel Serruys, az Európai Szövetség a Gazdasági Együttműködésre francia szekciójának elnöke.

⁵⁰ Marie-Thérèse BITSCH: I. m. 47.

Az előzetes jelentés⁵¹ unionista szellemiséget tükröz. A jelentésben foglaltak szerint a háború által okozott európai gazdasági válság megoldásához és az életszínvonal növeléséhez az európai erőforrásokon és az amerikai segíyen kívül szükséges a munkaerő, a termelés és a kereskedelem számára egységes piacot teremtő európai gazdasági unió létrehozása, melynek Németország is a tagja. „Az európai gazdaság egyesítésével egy, a tagországok által kinevezett miniszterekből álló európai gazdasági tanácsot kell megbízni, mely állandó gazdasági titkársággal rendelkezik.” A feladata annak elérése, hogy „a tagállamok közös akciókban egyezzenek meg azon területeken, amelyeken az unió érdekei közös terveket tesznek szükségessé. Az irányítás mértéke attól függ, hogy milyen eszközöket lehet találni a szabad vállalkozásnak a központi gazdasági stratégiával való kibékítésére és összeegyeztetésére.”⁵²

Az európai gazdasági tanács közvetlen intézkedéseinek célja az európai unió létrehozása. Első lépésként a piacok megnyitását és a kereskedelem útjában álló akadályok elhárítását jelöli ki. Mindehhez a következő sürgős intézkedések szükségesek: az export- és importtilalom feloldása; a nyugat-európai országok közötti kereskedelem szabadságának biztosítása; a valuták konvertibilitásának előkészítése; az alapiparok (különösen a szénipar és elektromos erőforrás-ipar) számára egy közös program lefektetése; a Ruhr-vidék erőforrásainak és fejlődésének nemzetközi ellenőrzés alá vonása; a munkaerő mobilitásának a lehető legnagyobbra való kiterjesztése; a turisták és az utazók szabad mozgásának biztosítása Nyugat-Európában; az országok közötti vámok csökkentése, ahol lehet, megszüntetése, és közös vámtarifa felállítása. Ezen sürgős intézkedéseken felül a gazdasági tanács intézkedéseket kell hogy tegyen az unión belül a tőke, az áruk és a munkaerő szabad mozgásának a biztosítása, a valuták egységesítése, a pénzügyi és a hitelpolitika koordinálása és a kettős adózás megszüntetése érdekében.

⁵¹ Summary of the Preliminary Report (Economic and Social Section). In: *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 40–42.

⁵² Uo. 41.

A jelentés meghatározza, hogy mely funkciók területén szükséges a szuverenitás megosztása és közös irányítása: ezek a vám, a kereskedelem és a pénzügyi politika.

Az előzetes gazdasági jelentés mindenekelőtt a szabad piacgazdaság érdekeit képviselte. Ugyanakkor az unionizmust határozottan a funkcionális irányába fejlesztette, és a gazdasági jogharmonizációt inspirálta mint a koordináció módszerét. Kormányközi európai miniszteriális gazdasági tanács és állandó titkárság irányítja a szükséges közös akciókat a központi irányítás és a szabad piacgazdaság közötti pragmatikus egyensúly elve alapján, funkciók szerint, autonóm módon eldöntve a nemzetek feletti irányítás módját. Ez lényegében a kormányközi funkcionális elve. Ugyanakkor előirányozták a vám, a kereskedelem és a pénzügyi politika területén a szuverenitás megosztását és közös irányítását, ami a federalistáknak kedvezett.

A vitán a fő szempont a vámhatárok lebontása és a szabad piacgazdaság megteremtése volt. Javaslatok hangzottak el a pénzügyi unióra Svájc példáját követve, továbbá a foglalkoztatási feltételek harmonizálására. A föderalista hozzászólók felvetették a gazdasági unió és az európai gazdasági kormányzat szükségességét. Ezt azonban a többség megvalósíthatatlannak tartotta, a kormányköziség dominált. Különbség volt a brit és a francia álláspont között: a britek szemében a gazdasági unió megteremtése során a vámunió volt a végcél, míg a franciák szemében ez csak a kezdetet jelentette. Jól példázza ezt a két jelentéstevő előadó, Lord Layton és Daniel Serruys nézőpontjai közötti különbség:⁵³ Lord Layton egy unionista funkcionalista szabad piacgazdaságra koncentrált felszólalásában az előzetes jelentéssel egybehangzóan.⁵⁴ Daniel Serruys egy európai föderalista funkcionista gazdasági kormányzat sürgős létreho-

⁵³ Letter from Daniel Serruys to Duncan Sandys (Paris, 3 March 1948). In: *The Congress of Europe in The Hague*. Forrás: [www.cvce.eu https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/04bfa990-86bc-402f-a633-11f39c9247c4/69f8d2ed-8eb6-41d6-8bfb-0c55e1738250/Resources#caa1779f-3adb-40e0-879e-06f612d0d32a_en&overlay](https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/04bfa990-86bc-402f-a633-11f39c9247c4/69f8d2ed-8eb6-41d6-8bfb-0c55e1738250/Resources#caa1779f-3adb-40e0-879e-06f612d0d32a_en&overlay) (Letöltve: 2018. 01. 15.)

⁵⁴ *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 42–43.

zását és a gazdasági unió kikiáltását indítványozta: a közös ügyeket illetően a „szuverenitás alárendelése, de csak azokra a területekre limitáltan, ahol ez szükséges, mivel védeni kell a gazdasági szabadságot”. Javasolta „egy európai végrehajtó bizottság létrehozását, mely megfelelő eszközökkel rendelkezik a tények feltárására specializált albizottságok, nevezetesen a kohászati, a kommunikációs és a valutáris albizottság révén.”⁵⁵

A további hozzászólók egy fokozatosan kialakuló nemzetek feletti funkcionalista gazdasági kormányzatról (Sir Arthur Salter), vagy egy tisztán kormányközi intézményes megoldásról (Roy Forbes Harrod) vitatkoztak.⁵⁶

Van Zeeland, a bizottság elnöke összefoglalójában, a felszólalókkal egyetértve, a nemzetállami széttagoltságban látta Európa hanyatlásának igazi okát. Egyetértett azzal, hogy a hanyatlás csakis a gazdasági unió megteremtésével állítható meg. Rámutatott, hogy az európai gazdasági unió megteremtésének módjáról a vélemények eltérőek. Hangsúlyozta, hogy bár ezek alapján nehéz egyezségekre jutni, mégis ez a különbözőség az alapja Európa jövőjének. Amit szerinte sürgősen meg kell tenni az a következő: 1. gazdasági fejlődés nem lehetséges szeparált nemzeti szuverenitási alapon; 2. ezért létre kell hozni a gazdasági uniót, mely (a) pénzügyi uniót, (b) a költségvetési politika és a hitel koordinációját és (c) teljes vámuniót foglal magába.⁵⁷

A szociális kérdést illetően a gazdasági bizottságban vita bontakozott ki a munkások és a szakszervezetek szerepéről. Jean Mathé francia szocialista küldött felszólalásában azt kifogásolta, hogy megváltoztatták a határozat bevezetőjének a szövegét, így a munkások és a szakszervezetek nincsenek benne a szövegben, mintha nem lennének kompetensek Európa építésében. (Ez ellen azzal tiltakoztak a szakszervezeti képviselők, hogy vele együtt elhagyták a termet). Végül Mathé – Serruys közvetítésével – elérte a célját. A határozat szövegében az szerepelt, amit ő javasolt, tehát hogy a munkások és az őket képviselő szervezetek szorosan kapcsolódjanak az egyesült Európa

⁵⁵ Uo. 43–44.

⁵⁶ Uo. 46–47.

⁵⁷ Uo. 60–61.

gazdasági fejlődéséhez. A „munkások” tág értelmezésben szerepelt: gyári munkást, farmert, egyetemi dolgozókat egyaránt jelentett.⁵⁸ Vergnolle szocialista képviselő, kapcsolódva e vitához, a munkások számára több ígéretet igényelt a határozatokban. Indoklásul azt hozta fel, hogy „a szocialisták tudják, hogy az európai kapitalizmus nem lehet a régi kapitalista formájú, és nem lehet a vágyak szerinti szocialista sem. Ezért a kettő között kompromisszumra kell jutni”.⁵⁹

A gazdasági és a szociális bizottság határozata⁶⁰ szerint az európai országok válságban lévő gazdasága az amerikai segítség révén és a régi gazdasági szervezést meghaladó reformok útján újulhat meg. Ez szükségessé teszi az európai országok gazdasági együttműködését; gazdaságszervezési reformot és mind szorosabb politikai uniót igényel az egyesült Európa kereteiben. A munkásoknak és az őket képviselő szervezeteknek szorosan kell kapcsolódniuk az egyesült Európa gazdaságának a létrehozásához és fejlesztéséhez. A megújuláshoz nélkülözhetetlen a mereven megosztott nemzetállami szuverenitások kereteinek meghaladása és az európai gazdasági unió létrehozása. Szükséges továbbá az európai országok uralma alatt álló domíniumokkal, a társult országokkal és a tengeren túli területekkel való gazdasági szálak fenntartása és progresszív rendezése. Fontos, hogy a kormányok kezdeményezzék a gazdasági együttműködést és az európai uniót. Mindennek érdekében pedig sürgősen tegyék meg a szükséges intézkedéseket a gazdasági unió kialakítására a kereskedelem, a valuták, a termelés és a munka terén. Ezek a következők: a kereskedelem útjában álló akadályok (beleértve a kvótákat, az import- és exporttilalmakat és a vámtarifát) progresszív módon való eltávolítása; a valuták konvertibilissé tétele; pénzügyi egyensúly létrehozása; az árak és a bérek közötti egyenlőtlenség megszüntetése, mely a szabad csere elengedhetetlen feltétele; közös program kidolgozása a mezőgazdasági és az ipari források fejlesztéséről, a szük-

⁵⁸ Uo. 64–68.

⁵⁹ Uo. 65.

⁶⁰ Economic and social resolution. In: *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 8., 68–71.; Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 347–350.

séges felszerelés modernizálásáról és a regionális specializáció motiválásáról; a munkaerő szabad mozgásának és a vándorló munkások életkörülményeinek az adott ország szintjén való biztosítása; az országok gazdaságpolitikájának koordinálása a teljes foglalkoztatás biztosítása érdekében. Lépéseket kell tenni azért, hogy a kormányok végső célként elérjék az unión belül a tőke szabad mozgását; a valuták egységesítését; a pénzügyi és a hitelpolitika koordinálását; a teljes vámuniót; a szociális törvénykezés koordinálását; és hogy megteremtsék az európai gazdasági intézkedések összhangját az Egyesült Nemzetek Szövetségével és a világ gazdasági intézményekkel.

A határozatban már nincs szó a jelentésben szereplő európai kormányközi gazdasági tanácsról, hanem kormányokról, amelyek megteszik a szükséges intézkedéseket egymás közötti funkcionális koordináció és jogharmonizáció útján egy európai gazdasági unió létrehozását illetően.

A határozatot egyhangúlag elfogadták.

A hágai kongresszus gazdasági és szociális bizottsága összességében úgy látta tehát, hogy a határozatban szereplő javaslatok – mindenekelőtt a tőke, a termékek és az emberek szabad mozgása; a gazdasági unió közeli és a monetáris unifikáció távoli célja – képezték azt a gazdasági bázist, melyet létrehozva az európai népek meghaladhatják a veszélyes és kisszerű nemzetállami rivalizálást, békét teremthetnek és újjáépíthetik Európát. A gazdasági bizottságban is a kormányköziség volt a kiindulópont, de a mereven megosztott nemzeti szuverenitások kereteinek meghaladásával: a kormányoknak koordinálniuk kellett a szabad piacgazdaság érdekében szükséges jogi intézkedéseket kormányközi úton. Egy kormányközi funkciók szerinti jogharmonizáló gazdasági együttműködés körvonalazódott. Ennek intézményes megoldása azonban nem volt világosan kifejtve. Az előzetes jelentésben egy kormányközi koordináló gazdasági tanács és egy állandó titkárság szerepelt. A vitán a gazdasági föderációra tett javaslatok azonban ezt a megoldást elbizonytalanították.

A gazdasági bizottságban folyó viták konkrét haszna az volt, hogy motiválta a kormányközi gazdasági koordinációt, a föde-

ralista funkcionalista szakértő európai politikai elitnek pedig ötleteket adott az európai integráció elindításához a funkcionális alapján, felhasználva az unionista kontra föderalista dichotómiát.

A kulturális bizottsági ülés

A kulturális bizottság mintegy 100 küldött részvételével ült össze, Salvador de Madariaga spanyol filozófus és történész-professzor elnökletével, aki korábban a Páneurópa-mozgalom tagja volt. A jelentéstevő előadók Kenneth Lindsay parlamenti oktatási bizottsági titkár és Denis de Rougemont voltak. A bizottság tagjai között ott volt Alexandre Marc, a neves francia föderalista.

A kulturális bizottságban Rougemont és Marc integráló federalisták határozták meg a hangnemet. Miután a kongresszus szervezése során világossá vált számukra, hogy unionista túlsúly lesz, a kulturális bizottságban vállaltak szerepet. Az volt a véleményük, hogy a föderalizmus eszmeisége csakis az oktatáson, az emberek szemléletének formálásán, és az emberi jogok érvényesülésén keresztül tud érvényre jutni az európai társadalomszervezésben. Demokratikus rendezőelvekre és az azokkal identitást vállalni tudó európai indentitástudatra van szükség. A fiatal generációt erre kell nevelni.

Az előzetes jelentés⁶¹ az európai egység kulturális aspektusairól, a szükséges intézményekről, az emberi jogokról, egy európai kulturális centrum létrehozásáról és az európai univerzalizmus eszméjéről szól. Hangsúlyozza, hogy az európai unió létrehozása mindaddig haszontalan törekvés, amíg az olyan szavak, mint szabadság és emberi jogok teljes értéke nem áll helyre. Ahhoz, hogy ez lehetséges legyen, tisztázni kell, mit is jelent az ember európai koncepciója, mi a szerepük az emberi jogoknak, és hogyan helyezhető el az európai kultúra a világban. Az ember európai koncepcióját illetően a szabadságeszmét emeli ki. Kritizálja a nacionalizmust, mely csak az európai unió megteremtésével orvosolható.

⁶¹ Summary of the Preliminary Report (Cultural Section). In: *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 72–74.

A jelentés az emberi jogokat és azok betartásának a garanciáját tekinti az európai unió tagjait összekötő alapértéknek és az európai identitástudat alapjának. Így e téma pontosítását és – a politikai bizottságinál részletesebb – megvitatását szorgalmazza.

Javasolja egy a kormányoktól független európai kulturális centrum létrehozását, melynek célja az európai tudat kialakulásának a segítése.

Az európai univerzalizmus eszméje hagyományainak folytatásaként felhív az európai hivatástudat ápolására. Ez az európai kultúrának a világon való terjesztését jelenti, és egyben befogadó attitűdöt más kultúrákkal szemben. Az európaiak mindennek csak akkor tudnak eleget tenni, ha megújulnak a szabadság, az igazságosság és az emberi jogok nevében létrehozott európai föderáció kereteiben, mely az első lépés a világföderáció felé.

A vita az európai identitástudatról, az univerzalizmusról, a nemzetek feletti európai kulturális intézményről, az oktatásról és az emberi jogokról szólt.

Madariaga bizottsági elnök arról beszélt, hogy az európaiaknál még hiányzik az európai egységtudat. Szerinte, amíg Európa az emberek szívében nem a saját országukéhoz hasonlóan fog létezni, addig nem létezik.⁶²

Az európai univerzalizmust helytelenítette Dr. von Schenck és Bertrand Russell. Kritizálták az európai kulturális örökség felsőbbrendűségében való hitet, mert szerintük nincs ok arra, hogy az európaiak ilyesmire igényt tartsanak. Annál is inkább, mert például a toleranciát a törököktől és a kínaiaktól tanulták. Figyelmeztettek arra, hogy az európai univerzalizmus és civilizációs hivatástudat egy új európai nacionalizmus veszélyével fenyeget.⁶³

A kormányoktól független európai kulturális intézmény létrehozását a jelenlevők nagy része támogatta, mert a különböző országok polgárai e centrumban eszmét cserélhetnek és tanulhatnak egymástól (Russell); mert kialakíthat egy tanulmányi

⁶² Uo. 83–84.

⁶³ Uo. 76.

központot, mely elősegítheti egy nemzetközi egyetem létrehozását (Stefan Glaser professzor); mert szükség van az UNESCO munkájával koordinációban levő európai kulturális centrumra (Lindsay).⁶⁴

Voltak azonban, akik ellenezték a független kulturális intézetet, és csak egy kulturális bizottság felállítását támogatták (Charles Morgan, John Collins). Volt, aki azt javasolta, hogy a kulturális munkát egymással összeköttetésben álló nemzeti bizottságok kereteiben kell folytatni. A kulturális központ ugyanis konfliktusokat szülhet a katolikusok, a protestánsok, a szocialisták és a liberálisok között (Douglas Woodruff). Volt, aki azt hangsúlyozta, hogy a kulturális tevékenység a politikai propagandát szolgálhatja. Így egy kulturális centrumot csak akkor lehet létrehozni, amikor az európai unió gazdasági és politikai építése már előrehaladt.⁶⁵

Rougemont a félreértések elkerülése végett minderre azt válaszolta, hogy a kulturális központ célja az európai kultúrával való foglalkozás, az emberek európai identitásának formálása és a fiatal nemzedék reményeinek erősítése egy békés jövőt illetően.⁶⁶

A kulturális bizottság egyik legkiemelkedőbb felszólalása Alexandre Marc beszéde volt az emberi jogokról és a nemzetek feletti legfelsőbb emberi jogi bíróságról.⁶⁷ Marc hangsúlyozta, hogy szükség van a jogon és az emberi jogokon alapuló új demokráciakoncepcióra. Ezért előterjesztett egy emberi jogi deklarációtervezetet, mely tartalmazta az emberi jogok garantálását biztosító legfelsőbb emberi jogi bíróság tervét is. Véleménye szerint az emberi jogok csak föderalista alkotmányos rendszerben tudnak érvényesülni. Egy ilyen rendszerben e bíróság képes kivédeni a létező nemzetállamokat veszélyeztető túlzott centralizációt, mely zsarnoksághoz vezet. „A bíróság fő feladatai a következők: 1. Felügyeli az európai alkotmány működését és megakadályozza a központi hatalom túlzott megerősödését

⁶⁴ Uo. 76–78.

⁶⁵ Uo. 78–79.

⁶⁶ Uo. 80.

⁶⁷ Uo. 80–81.

a helyi és a nemzeti érdekekkel szemben, és fordítva, a nemzeti érdekek felülkerekedését a föderáció alkotmányos jogain. 2. Védi az emberi jogokat.”⁶⁸ Marc alapvetőnek tartotta a legfelsőbb bíróság abszolút függetlenségét a gazdasági és politikai nyomástól és a kormányoktól. Az emberi jogi bizottsághoz az egyének, az egyesületek és a csoportok egyaránt fordulhatnak. Tisztában volt azzal, hogy egy ilyen bíróság felállítása egyelőre még várat magára, mert nincs olyan európai testület, amely létre tudná hozni.

A továbbiakban kiegészítő javaslatok hangzottak el egy európai egyetem fontosságáról, és arról, hogy a föderáció létrejöttéhez belső, spirituális közösségi érzés kell. Ez utóbbi kialakításában segíthet az európai kulturális intézmény.

Rougemont az összefoglalójában elégedetten beszélt a bizottság eredményeiről, mert érzése szerint „sikerült a kulturális bizottságot egyenértékűvé tenni a politikaival és a gazdasággal. Így felértékelődött a kultúra szerepe az európai egység létrehozásában. Többre lett értékelve, mint pusztán a politikai test díszruhája.”⁶⁹ Saját véleménye az volt, hogy a kultúra egy élet- és gondolkodásmód, s mint ilyen befolyásolni tudja a politikát és a gazdaságot. Amennyiben a kulturális bizottságnak sikerült nyilvánvalóvá tennie ezt a hierarchiát, akkor hozzájárult az európai tudat kialakulásához.

A kulturális bizottság határozata⁷⁰ az európai unió létrehozását és az alapvető emberi jogokon alapuló európai tudat kiformálódását szorgalmazza, mely motiválja az egyesítési törekvéseket. Mindehhez szükség van európai kulturális intézményekre. Így megfontolandó egy, a kormányoktól független európai kulturális centrum létrehozása, melynek célja az eszmék, az irodalmi és művészeti alkotások szabad cseréjének a biztosítása az országok között, továbbá az európaiság eszméjének az előmozdítása.

⁶⁸ Uo. 81.

⁶⁹ Uo. 87.

⁷⁰ Cultural resolution. In: *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 8., 87–89.

Az európai identitástudat kialakításához szükség van tömegkommunikációs eszközökre és oktatási intézményekre; az európai gondolkodás vezető alakjai számára találkozási helyet kell létrehozni az európai nézőpont kialakítása céljából; szükséges a kutatások koordinálása az oktatás, a pszichológia, a filozófia, a szociológia és a jog területén; támogatni kell az európai egyetemek föderációját, az egyetemi autonómiát, valamint a tanárok közötti kooperációt.

Szükség van a gyermekkor és az ifjúság kérdéseivel foglalkozó európai intézet létrehozására, mivel Európa jövője a felnövő generációktól függ. Az új generációk intellektuális karaktere és morálja az anyákon és a tanárokon múlik.

Szükség van a tanulmányaikat végző európai fiatalok közötti csere megvalósítására és annak anyagi támogatására.

Az egységes Európa alapját az emberi jogok képezik. Az európai emberi jogi charta az európai unió tagországai között elért egyezmény révén válik kötelező érvényűvé. A chartában foglaltak biztosítására egy államok feletti jogalkotással rendelkező európai bíróságot kell létrehozni. E bírósághoz az állampolgárok és csoportok egyaránt fordulhatnak.

A kulturális bizottság határozatát egyhangúlag elfogadták.

Összefoglalásul azt lehet mondani, hogy a három bizottság közül a kulturális bizottságban tevékenykedő federalisták érték el a legjobb eredményt a nemzetekfelettséghez vezető úton a kormányoktól független európai kulturális intézet létrehozását javasolva. Ebbe az irányba mutatott a kormányokra is kötelező érvényű európai emberi jogi charta és az emberi jogok terén a tagállamok feletti jogalkotással rendelkező európai bíróság felállítása. Az emberi jogi charta az európaiakat összekötő közös normarendszert képviseli. Elfogadása minden tagállamra kötelező érvényű.

Az univerzális emberi jogokkal ellentmondásban a kulturális bizottságban sajátos pátozsz övezte a szabadságeszme jegyében szerveződő európai kultúra civilizációs elhivatottságát, s ez az univerzalizmus az európai elit jellemzője. Ugyanakkor a föderalizmusnak az európai politikában való bemutatkozásával mégiscsak elkezdődött a gyarmatosító, nacionalista és háborús

múltsal való szembenézés. Az emberi jogokon alapuló és a nemzetek feletti együttműködés útján elindulni szándékozó európai unió vagy föderáció terve a javítás irányát mutatta.

Záró plenáris ülés

A záró plenáris ülésen Van Zeeland elnökölt. Madariaga professzor felszólalásában rámutatott arra, hogy az európai unió építése során fontos az együttműködésben való hit. Szerinte Európa abban a pillanatban fog megszületni, amikor „a spanyolok azt mondják, hogy a »mi Chartres-ünk«, az angolok, hogy a »mi Krakkónk«, az olaszok, hogy a »mi Koppenhágánk« és a németek, hogy a »mi Brugge-ünk«”.⁷¹ Ramadier pátozzsal beszélt a kongresszusból kinövő egyesült Európáról egy európai nacionalizmussal felérő univerzális szemléletet sugározva.⁷²

A kongresszus végén Sandys tartott összefoglaló értékelést, Rougemont pedig felolvasta az általa szövegezett *Üzenet az európaiakhoz* című nyilatkozatot, mely a hágai határozatokhoz szánt előszó volt. A két személy között egyébként komoly feszültség volt a kongresszus ideje alatt, ami az unionista kontra föderalista dichotómiát tükrözte.

Sandys értékelőjében⁷³ köszönetet mondott a holland szervező bizottságnak. Összefoglalta a kongresszus eredményeit és felvázolta a jövőbeli programot. A kongresszust eredményesnek ítélte, mert a nézeteltérések ellenére is mind a három bizottságban egyhangúlag megszavazták a határozatot. Számos kormány elfogadta a gazdasági és a katonai együttműködést. Ezért azt a következtetést vont le, hogy „Európa egyesítésének folyamata túllépett a teoretikus fázison”. Ennek ellenére Sandys úgy vélte, hogy „az európaiak távol voltak még attól, hogy egy effektív hatalommal rendelkező európai nemzetközi autoritást hozzanak létre”.⁷⁴ Hangsúlyozta, hogy a kormányok

⁷¹ Uo. 92.

⁷² Uo. 92–93.

⁷³ Uo. 90–92.

⁷⁴ Uo. 90.

és a független nyomást gyakorló szervezetek csak akkor tudják elérni a nép támogatását, ha visszaszorítják a nacionalizmust. Felhívta az országok fontos nemzeti, politikai, gazdasági és kulturális testületeit, hogy erősítsék meg az Európa Mozgalom kampányát az Európa Tanács létrehozásáért. Kérte a kongresszusról hazatérő delegációk tagjait, hogy segítsék a kampányt a saját országukban.

Az *Üzenet az európaiakhoz*⁷⁵ Sandys összefoglalójánál sokkal mélyrehatóbb volt föderalista irányban. Mivel ez a hágai határozatokhoz szánt előszó volt, valamennyi kompenzációt jelentett az unionista túlsúllyal szemben a federalisták javára.

Az európaiakhoz szóló üzenet figyelmeztetett az európai megosztottságból eredő veszélyekre, arra, hogy a határokkal teli Európa akadályozza a termékek szabad cirkulálását. Ez elszegényedéshez és Európa teljes csődjéhez vezet. Ha azonban egymással és a tengerentúli népekkel összefognak, akkor létre tudják hozni a kor legnagyobb politikai formációját és gazdasági egységét, szabad emberek hatalmas gyülekezetét a háborúval, a félelemmel és a nyomorral szemben. Európa missziója az emberek egyesítése a különbözőségben; modern életkörülmények és szervezett béke teremtése; az emberek jogainak és kötelezettségeinek, továbbá az emberi méltóságnak és szabadságnak a védelme. Az európai unióra azért van szükség, hogy Európa teljesíteni tudja a misszióját, megvédje a szabadságesszmét, s elősegítse az egész világ boldogulását.

Az *Üzenet az európaiakhoz* öt cikkelyben foglalta össze a hágai kongresszus határozatait:⁷⁶

1. Az európai unió létrehozása, melynek területén megvalósul a személyek, az eszmék és az áruk szabad mozgása;
2. A gondolat-, a gyülekezési és a szólásszabadságot és a politikai ellenzék formálását garantáló emberi jogi charta megalkotása;
3. Ezen charta végrehajtására elegendő szankcióval rendelkező igazságszolgáltató bíróság felállítása;

⁷⁵ Uo. 94–95.; Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 351.

⁷⁶ *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 94–95.; Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 351.

4. A minden európai nemzet „élő erőit” képviselő európai gyűlés létrehozása;

5. Ezen magasztos célokért, a békéért és a reményteljes jövőért tevékenykedő személyek és kormányok támogatása.

A konferencia lezárásaként Van Zeeland köszönetet mondott a vendéglátóknak és a szervezőbizottságnak. Bátorította a küldötteket, hogy „hazatérve hirdessék a hágai kongresszus üzenetét”, mert ezrek, milliók támogatására van szükség egy olyan egyesült Európa létrehozásához, mely emberhez méltó és félelem nélküli életet teremtve ismét be tudja tölteni a tradicionális vezető és élenjáró szerepét, s egy olyan nagy kulturális és békés erővé tud válni, melyre az emberiség támaszkodni tud.⁷⁷

A hágai kongresszus üzenete az európaiakhoz végső soron a szabad piacgazdaságon, a demokrácián, az emberi jogokon és az azok betartását biztosító európai bíróságon, az élő erők érdekeit képviselő európai gyűlésen, továbbá a békét és a jólétet szolgáló európai kormányokon alapuló európai unió célját tartalmazta, s ez hatalmas siker volt.

A hágai kongresszuson elhatározott európai gyűlés létrehozása

A hágai kongresszus elhatározta az európai gyűlés létrehozását. A kongresszust követően, 1948. október 25-én, Brüsszelben létrejött az Európa Mozgalom, mely felváltotta az 1947 decemberében létrehozott Európai Egységmozgalmakat Koordináló Nemzetközi Bizottságot. Négy tiszteletbeli elnöke volt: Churchill, Blum (akit hamarosan Schuman váltott fel), de Gasperi és Spaak. Az Európa Mozgalom végrehajtó bizottságának az elnöke Sandys lett.

Az Európa Mozgalom jelentős hatással volt az európai konstrukció alakulására, és fontos volt a szerepe az Európa Tanács létrehozásában. Célja a hágai kongresszuson elhatározott európai gyűlés megvalósítása. Erre a brüsszeli szerződést aláíró öt tagállam kormányait látta a legalkalmasabbnak.

⁷⁷ *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. 93.

Memorandumban javasolta a kormányoknak, hogy cselekedjenek.⁷⁸

A memorandumot a brüsszeli szerződés öt tagállamának külügyminiszterei október 25–26-án tárgyalták meg a párizsi találkozójukon. Erre a találkozóra a brit kormány egy európai miniszteri bizottság (European Committee of Ministers) vagy miniszterek európai konzultatív tanácsa (Consultative European Council of Ministers) alternatívájának a javaslatával állt elő az európai tanácskozó gyűlés helyett. A brit ellenállást látván az Európa Mozgalom végrehajtó bizottságának a képviselői azt javasolták az öthatalmi bizottságnak, hogy hozza létre az európai tanácsadó gyűlést és ezzel párhuzamosan a brit javaslat szerinti európai minisztertanácsot is.⁷⁹ Végül a brüsszeli szerződés öt külügyminisztere a londoni ülésén, 1949. január 27–28-án jóváhagyta az európai gyűlés létrehozását ebben az értelemben. Az Európa Tanács egy privát miniszteri bizottságból (ministerial committee in private) és egy nyilvános konzultatív testületből (consultative body meeting in public) fog állni.⁸⁰

1949. május 5-én Londonban aláírták az Európa Tanács létrehozásáról szóló egyezményt (Treaty of London). Az Európa Tanács Alapokmánya szerint az Európa Tanácsnak két fő intézménye van: a Tanácskozó Közgyűlés és a Miniszterek Bizottsága. A kereteiben létrejött kormányközi és interparlamentáris struktúra egy, a kormányok képviselőiből álló klasszikus nemzetközi szervezet és a parlamenti képviselők politikai fóruma közötti kombináció. Ez a struktúra lényegében a hágai kongresszuson körvonalazódott. A kormányközi Európa Tanács jelentősége, hogy egy olyan gyűléssel rendelkezik, amely a világon az első nemzetközi parlamenti gyűlés.⁸¹ Az alapokmányt kiegészítette az európai emberi jogok és alapvető szabadságok támogatásá-

⁷⁸ International Executive Committee: European Assembly, 18 August 1948. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 360–362.

⁷⁹ Uo. 368.

⁸⁰ *European Movement and the Council of Europe*. With Forewords by Winston S. CHURCHILL and Paul-Henri SPAAK. Published on behalf of the European Movement by Hutchinson and Co., London–New York–Melbourne–Sydney–Cape Town, [1949]. 55–56.

⁸¹ Marie-Thérèse BITSCH: I. m. 45.

ra született egyezmény. Az emberi jogok európai deklarációját 1950-ben írták alá Rómában, és 1953-ban emelkedett törvényerőre. A nyilatkozatban foglaltak biztosítására a szerződő felek létrehozták az Emberi Jogok Európai Bizottságát és az Emberi Jogok Európai Bíróságát.

Konklúziók

A hágai Európa-kongresszus az európai egységet támogató vezető elit habozását tükrözte a nemzetállami kormányok által működtetett kormányközi unió vagy az „élő erők” által létrehozott európai föderáció között. A választás lényege a régi nemzetállami szuverenitáson alapuló nemzetközi politika folytatása vagy a népszuverenitásnak és a parlamentáris demokráciának megfelelő új állam és nemzetközi szervezés megteremtése a szuverenitás egy részének a megosztásával és közös irányításával a szubszidiaritás elve alapján. A kongresszuson az európai történelem sajátos fenomenonjának, a szuverén nemzetállamiságnak és a központosító politikának nagy volt a visszahúzó ereje. Ugyanakkor ott volt kisebbségben a föderalista ellenzék, s alkalma nyílt a bemutatkozásra. Mindez gyengítette a nacionalizmust, és egy demokratikus európai egységpolitika kialakulásának a reményét vetítette előre.

A kongresszus kétségtelen érdeme, hogy a második világháború után elindította az útján a kormányok és a parlamentek nemzetközi együttműködésén alapuló európai unió létrejöttét. Bár az unionista kormányköziség túlsúlyban volt, a föderalizmus mégis demokratikus hajtóerőt jelentett a kormányköziség számára. A kongresszuson közös célként fogadták el az európai unió létrehozását. Egy olyan unióét, mely az európai emberek érdekeit képviselő közös gyűléssel rendelkezik; a területén megvalósul a személyek, az eszmék és az áruk szabad mozgása; alaprendezőelve az emberi jogok betartását biztosító igazságszolgáltató bíróság által védett emberi jogi charta. A résztvevők egyetértettek abban is, hogy szükséges a nemzetállami szuverenitás egy részének a megosztása a közös intézést igény-

lő területeken. Vita bontakozott ki azonban arról, hogy mindez decentralizációval fokozatosan érhető-e el, vagy egy sürgősen létrehozott alkotmányozó gyűlés kereteiben. Az unionisták, az alkotmányos és az integráló federalisták, valamint a funkcionalisták színvonalas vitái ötleteket adtak a kormányközi és nemzetek feletti integrációhoz. Az eltérő nézetek kölcsönhatása pedig sajátosan egészítette ki egymást.

Az unionisták elégedettek voltak a kongresszus eredményeivel, amint arról Joseph Retinger, Sandys munkatársa, a koordináló bizottság főtíkára emlékirataiban beszámolt.⁸² Az integráló federalistáknak adott engedmények a fokozatosság elvének az elfogadása miatt nem veszélyeztették az első fázist hirdető és ott beragadó unionista érdekeket, hiszen a nemzetállami szuverenitás egy részének a megosztása és közös irányítása során létrejövő parlamentáris föderális kormányzat ügyis csak későbbi terv volt. A lényegét elérték, nem jött létre a törvényhozó európai parlamenttel és végrehajtó hatalommal rendelkező alkotmányos föderalista Európai Egyesült Államok. Sikerült továbbá lecsillapítani a föderalista lelkesedést és hajtóerőt. Churchill az Európa Mozgalom hágai kongresszusról megjelent kiadványának az előszavában a hágai kongresszust olyan, „az Európa egységéért folytatott kampánynak új impulzust és inspirációt adó történelmi gyűlésnek nevezte, melyet a jövő történészei mérföldkönek fognak tekinteni az Európa egysége felé haladó úton”.⁸³ Ebben volt igazság, bár mindez nem a brit politika érdeme. A federalisták szemében a britek kétértelmű, megtévesztő, lassú és praktikus viselkedése visszafogta a kongresszus lendületét. Nélkülük valószínűleg többet is el lehetett volna érni.⁸⁴

A federalisták rosszul sikerültnek tekintették a kongresszust. Az Európai Föderalista Unió május 10-i sajtóközleményé-

⁸² Joseph RETINGER: *Memoirs of an Eminence Grise*. In: *The Congress of Europe in The Hague*. Forrás: I. m. https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/04bfa990-86bc-402f-a633-11f39c9247c4/c94953a4-9428-4c8f-9451-17acc62b25ff/Resources#0f78d487-fbea-48b0-9f63-80ffea799c56_en&overlay (Letöltve: 2018.01.15).

⁸³ Foreword by Winston CHURCHILL. In: *Europe Unites: The Hague Congress and After*. I. m. viii.

⁸⁴ Denis DE ROUGEMONT: *L'Europe en jeu*. I. m. 134–137.

ben az Európa-kongresszus sikertelenségéről nyilatkozott.⁸⁵ Az integráló federalisták csalódottak voltak az elért eredményekben, mert nem tudták elég hatékonyan belefoglalni az illető országok „élő erőit” a politikai határozatokba, továbbá a kompromisszum miatt. Vissza akartak vonulni és nyíltan elkülönülni a kongresszustól és a határozataitól. Duncan Sandysnek azonban sikerült meggyőznie Brugmanst, hogy ne idézzon elő szakadást az Európa Mozgalomban. Így a nagymértékű kritikák ellenére Brugmans a kongresszust követően megalakuló Európa Mozgalomban is bent tartotta az Európai Föderalista Uniót. Továbbra is a fokozatos és alkotmányos stratégia híve maradt, igyekeztén elkerülni, hogy a briteknek – akik nélkül elképzelhetetlennek tartotta az európai uniót – szembe kelljen nézniük egy tisztán föderalista alkotmányos megoldással.⁸⁶

Denis de Rougemont-nak az volt a véleménye, hogy – bár a federalisták és az unionisták közötti ellentét határozta meg a politikai határozatokat – a „föderalizmus csak a dokumentumokban győzött”: az olyan kifejezésekben, mint a nemzet bizonyos szuverén jogainak átranzferálása és közös gyakorlása; közös állampolgárság a nemzeti állampolgárság elvesztése nélkül; az unió vagy föderáció szó egymás melletti használata. Valójában az unionizmus dominált, mindazok doktrínája, akik nem akartak igazából újat alkotni. Megakadályozták, hogy a kongresszus a népmozgalom irányába mozduljon el. „A federalisták pedig nem tudták, hogyan is vigyék keresztül a taktikájukat: hagyták, hogy rájuk tukmálják a szerény, de konkrét eredményeket.”⁸⁷

A kongresszuson vereséget szenvedett az európai alkotmányozó gyűlésért az európai nép körében folytatott agitáció, és a nemzeti szuverenitás védelme diadalmaskodott. A federalisták nem tudták elérni, hogy a nép – mint az unió állampolgárai és mint a saját országuk állampolgárai – érdekeit képviselő mo-

⁸⁵ EUF: Failure of the Congress of Europe, 10 May 1949. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 56.

⁸⁶ Uo. 57.

⁸⁷ Denis DE ROUGEMONT: The Campaign of the European Congresses. In: Ionescu GHITA (ed.): I. m. 24–25.

dern, a népszuverenitás eszméjének megfelelő, demokratikus parlamentáris európai egyesült államok jöjjön létre. A föderalista forradalom nem tudott kibontakozni az unionista túlsúly közepette. Az európai parlament és az alkotmányos föderáció ügyét – az unionista túlsúlyú Európa Mozgalomhoz nem csatlakozó – Európai Parlamenti Unió és a Spinelli vezetése alatt álló Európai Föderalista Mozgalom vitte tovább következetesen.

Az Európai Parlamenti Unió vezetője, Coudenhove-Kalergi egy Duncan Sandyshez írt levelében világossá tette, hogy az európai unió kérdésében nem köt kompromisszumot a brit kormánnyal, és a Sandys vezetése alatt álló Európa Mozgalomhoz sem csatlakozik. Hangsúlyozta, hogy az emberek számára a megtévesztés helyett inkább világossá kell tenni, hogy az európai egység kérdésében az alapvető két téma az, hogy „Európa nemzetek közössége (Commonwealth of Nations), vagy föderalista alkotmány és kormány által vezetett föderáció (Federation under a federal Constitution and a federal Government)” lesz-e.⁸⁸ A két megoldás egymástól különböző.

A hágai kongresszust követően, 1948 szeptemberében az Európai Parlamenti Unió Interlakenben tartott kongresszust. Itt az európai parlament és alkotmány célját vitatták meg. A kongresszus eredményeként megfogalmazott interlakeni föderalista alkotmányterv egy európai szövetségi alkotmányon alapuló, végrehajtó szövetségi kormány által vezetett, törvényhozó hatalommal rendelkező kétkamarás parlamentáris európai föderáció tervét vázolta fel, föderális bírói hatalommal.⁸⁹

Az Európai Föderalista Mozgalom sem kötött kompromisszumot az unionistákkal. Vezetőjük, Spinelli jobb időkre várt egy demokratikus európai parlamentért küzdve. Kitartott azon nézete mellett, miszerint „a federalisták azt kívánják, hogy először hozzák létre a demokratikus Európa intézményeit, tehát hogy a kezdeményezés, a tanácskozás, a döntés és a végrehajtás terüle-

⁸⁸ Coudenhove-Kalergi to Sandys, 18 January 1949. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 152–153.

⁸⁹ Richard COUDENHOVE-KALERGI: *Kampf um Europa. Aus meinem Leben*. Atlantis-Verlag, Zürich, 1949. 289–290.; The Interlaken Draft Constitution of a Federal Europe, European Parliamentary Union, 1949. In: Walter LIPGENS–Wilfried LOTH (eds.): I. m. IV, 141–146.

tén bizonyos hatalmak a nemzeti végrehajtó és a parlamentáris törvényhozó hatalomból az európai parlamentáris törvényhozó és végrehajtó kormányzati jogkörbe kerüljenek. Ezen európai intézmények pedig az európai állampolgárok közvetlenül kifejezett beleegyezéséből nyerjék a legitimitásukat anélkül, hogy a tagállamok beleavatkozhatnának a föderális kompetenciákba. A példa számukra a kis Svájc és a nagy Egyesült Államok”.⁹⁰

Mindezek után felmerül a kérdés, hogy ha a megújulást jelentő föderalista erők veresége ilyen mértékű volt, akkor mégis mi a hágai kongresszus jelentősége az európai integráció történetében?

A kongresszus kétségtelen eredménye, hogy a jelenlevők eldöntötték az európai gyűlés létrehozását. Az európai gyűlés intézményes megoldására javasolt különböző megoldások azonban jól példázzák a nézetek kiforratlanságát és zavarosságát: „Churchill egy Európa Tanácsról beszélt, de senki sem tudta, hogy ez több-e vagy jobb-e, mint az abszolút szuverén nemzeti hatalmak szövetsége. Az unionisták által inspirált politikai jelentés egy állandó titkársággal és a nemzeti parlamentek által kinevezett tanácsadó gyűléssel rendelkező rendkívüli tanácsra tett javaslatot. A (federalisták által is megszavazott) politikai határozat csak egy a »parlamentek által maguk közül vagy kívülről« választott gyűlésről beszélt. Végül, az *Üzenet az európaiakhoz* olyan »gyűlésre hívott fel, amelyben a nemzetek élő erői lesznek képviselve«, s ez az integráló federalisták tézise volt”.⁹¹ A gazdasági bizottság jelentése egy, a tagországok által kinevezett miniszterekből álló és állandó titkársággal rendelkező kormányközi európai gazdasági tanács létrehozását javasolta. A határozat azonban már nem beszélt európai gazdasági tanácsról, hanem az európai gazdasági unió létrehozásához szükséges intézkedéseket egymás közötti koordináció útján elvégző kormányokról. A határozatban nem világos, hogy a koordináció hogyan történik: van-e a kormányok felett álló tanácsadó bizottság és annak ügynökségei, vagy pusztán ágazaton-

⁹⁰ Altiero SPINELLI: *The Eurocrats (Conflict and Crisis in the European Community)*. The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1966. 11.

⁹¹ Denis DE ROUGEMONT: *The Campaign of the European Congresses*. I. m. 25.

kénti ügynökségek útján koordinálnak. A kulturális bizottság határozata a kormányok ellenőrzésétől teljesen független európai kulturális intézet felállítását tervezte. A kormányok alá voltak rendelve az emberi jogi chartának és az emberi jogok érvényesülését garantáló nemzetek feletti emberi jogi bíróságnak.

A hágai kongresszuson kezdeményezett Európa Tanács az unionisták által inspirált politikai jelentés javaslata értelmében jött létre: Miniszterek Bizottsága (a Rendkívüli Tanács helyett); a nemzeti parlamentek által választott Tanácskozó Közgyűlés és az ezeket szolgáló titkárság. Ez a megoldás fejezte ki a legjobban a kompromisszumot: a kormányköziek belenyugodtak, hogy legyen egy tanácsadó parlamentáris gyűlés, a federalisták pedig belenyugodtak a kormányközi miniszteri bizottság létébe. Így mind a kettő elkerülte az alkotmányozó európai gyűlést és a törvényhozó és végrehajtó hatalommal rendelkező európai parlamenti gyűlés és kormányzat létrejöttét, melyre nagy szükség lett volna a nemzetállami szuverenitás egy részének közös kezelését illetően, valamint az európai demokratikus deficit elkerülése érdekében. Ez a kompromisszum nem volt elegendő ugyanis a klasszikus kormányköziség meghaladásához és az európai nemzetek feletti integráció elindulásához, egy olyan unió létrehozásához, mely véd a nacionalizmustól és a háborútól.

A kompromisszumok közepette ugyanakkor mégis előremutató volt, hogy az Európa Tanács Tanácskozó Közgyűlése a hágai kongresszus azon törekvéséből született meg, hogy legyen „egy limitált funkciókkal, de valóságos hatalommal bíró európai autoritás. Ez az államhoz vagy a specializált autoritásokhoz kapcsolódó elképzelés a limitált, de valóságos hatalomról sajátos jellemzője bármelyik föderalista rezsimnek”.⁹² A Schuman-deklaráció ebben az irányban indította el az európai integrációt.

A kongresszus eredményei közé sorolható, hogy a javasolt törekvések közül az elkövetkező időszakban az Európa Tanácson kívül létrejött az Európai Kulturális Centrum, a College of Europe, valamint *Az emberi jogok európai deklarációja*, az

⁹² Uo. 28.

Emberi Jogok Európai Bizottsága és az Emberi Jogok Európai Bírósága.

Végül a hágai kongresszus legfőbb érdeme, hogy világossá tette, hogy egy demokratikus európai politikának – a föderációkhoz hasonlóan – két fő ellenzéki tábor van, az unionista (antiföderalista) kontra föderalista, és hogy a funkcionalizmus mindkettőhöz kapcsolódhat. Ami azonban Hágában nem sikerült, az a kettő közötti egyenrangúság és kiegyensúlyozás megteremtése. Így az unionista többség meg tudta akadályozni a szuverén nemzetállami rendszer és a klasszikus kormányköziség meghaladását. Ugyanakkor a hágai kongresszus az unionista túlsúly biztonságában mégiscsak teret adott a nézetek sokféleségének, megvilágította az európai egység gondolat és egységpolitika pluralista interpretációit, s ezáltal gyengítette a nacionalizmust. A viták folytatódtak és lehetővé tették folytatható utak találását az európai integráció jövőbeli elindulása és kibontakozása felé.

Európa egyesül. A hágai kongresszus és ami utána történt.

Az európai egységért folytatott kampány története, benne az Európa-kongresszus teljes beszámolójával (Hága, 1948. május)*

I. – NYITÓ PLENÁRIS ÜLÉS

Május 7. délutánján a holland és a kongresszusi zászló egymás mellett lobogott Hága középületein és a holland parlament tizenharmadik századi Lovagterme előtt.

A teremben a 800 delegátus állva fogadta Ő Királyi Fenségeit, a holland Juliana hercegnőt és Bernhard herceget, ahogy délután 2:15-kor a helyükre vezették őket. Velük érkezett Mr. W. A. J. Visser,¹ a holland parlament vezetői, Mr. Winston Churchill és számos európai ország fontos személyiségei.

A polgármester rövid köszöntő beszédében kifejezte abbéli reményét, hogy a kongresszus hozzá fog járulni Európa gazdasági, politikai és kulturális jólétéhez. Ezután a Végrehajtó Bizottság nevében **Kerstens szenátor**² szólalt fel.

„Alig több mint egy évvel ezelőtt – mondta – utópiának tűnt, hogy összehozzuk a szocialistákat, liberálisokat és konzervatívokat, vallásos hívőket és szabadgondolkodókat, nagy munkaadókat, bankárokat, pénzügyi szakértőket, közgazdászokat és

** Europe Unites. The Hague Congress and After. The Story of the Campaign for European Unity, Including a Full Report of the Congress of Europe, Held at The Hague, May, 1948. Published by the (Council and Executive of the) European Movement. Foreword by Mr. Winston Churchill. 1949. © Hollis and Carter LTD, 25 Ashley Place, London 14-22., 37-39., 68-71., 87-95.*

¹ Willem Visser (1904–1975) holland politikus, a Keresztény Történelmi Unió pártjának színeiben 1947 és 1949 között Hága polgármestere.

² Pieter Adriaan Kerstens (1896–1958) az Európai Szövetség a Gazdasági Együttműködésre alelnöke.

szakszervezeti vezetőket, országgyűlési képviselőket és tudósokat, katonákat és művészeket, hogy egy olyan programot vitassanak meg, amely közös érdekükön alapul. Ma ez az utópisztikus elképzelés valósággá vált. *Ez a találkozó, amelynek közös célja Európa egyesítése, egyedülálló eredmény a történelemben, amely ékes bizonyítéka az első világháborút követő időszak óta megtett fejlődésnek, amikor is a nacionalista szellemiség közepette elhintették a jövőbeli konfliktusok magvait, melyek végső soron Hitler kezére játszottak.*

A Nemzetközi Bizottságban egyesült kezdeményező mozgalmak számos erőfeszítést tettek a kongresszus megszervezéséért, és fáradozásaik egyre növekvő köztámogatást nyertek. Ez a nagyszerű támogatás minden oldalról nagyban bátorított minket.”

A királyi párhoz, a pápai nunciushoz és a holland kormány tagjaihoz intézett külön köszöntő szavak után Kerstens szenátor felidézte, hogy Mr. Churchill 1940-ben közös állampolgárságot ajánlott a francia népnek, majd a szónok ezt összekötötte a nemrégiben megkötött brüsszeli szerződéssel, és felkérte Nagy-Britannia háborús vezetőjét, hogy foglalja el az elnöki széket és szóljon az egybegyűltekhöz.

Mr. Winston Churchill

Mr. Churchill először áttekintette az európai egység gondolatának fejlődését 1946. szeptemberi zürichi beszéde és a rá következő évben az Egyesült Európa Mozgalom megszületése óta. Már akkor világos volt, mondta, hogy az ügy vagy létfontosságú, vagy pusztán elméleti kérdés. Hogy valóban létfontosságú volt, mostanra 16 nemzet szövetsége mutatja a Marshall-terv égisze alatt. Mr. Churchill tiszteletét fejezte ki azon államférfiaknak, akiknek ez az érdeme volt, és kifejezte reményét, hogy Skandinávia és az Ibériai-félsziget hamarosan csatlakozik a már létrejött csoportosuláshoz, valamint hogy Olaszország hamarosan ismét teljes jogú tagja lehet a nemzetek közötti kölcsönös jóindulat rendszerének.

Pártokon kívüliség

Mr. Churchill hangsúlyozta a mozgalom pártokon kívüli jellegét, és visszavezette az európai egység iránti törekvések történetét a francia IV. Henrik idejére, a Nagy Terv³ néven ismert elképzelésre, amelyben a király egy állandó bizottságot kívánt létrehozni Európa vezető keresztény nemzeteiből a török hódítók elleni védelem érdekében. „Az azóta eltelt hosszú idő után – mondta – *mi vagyunk a Nagy Terv munkásai.*”

Európa hangja

„A mélyen tisztelt egybegyűltek itt Hágában joggal jelenthetik ki, hogy ők Európa hangja. Csakugyan itt az ideje, hogy felemljük ezt a hangot, ahol a zűrzavar és félelem uralkodott, amit a múlt vétkei és gyűlölködései idéztek elő, a veszélyek közepette, amelyek körülvesznek minket a jelenben és ködbe burkolják a jövőt. Csak úgy menthetjük meg magunkat a közelgő veszedelmektől, ha elfelejtjük a múltbéli gyűlölködést, ha hagyjuk elhalni a nemzetek közötti haragot és bosszúvágyat, ha egyre inkább eltöröljük a határokat és válaszfalakat, amelyek súlyosbítják és megerősítik megosztottságainkat, és együtt örvendünk az irodalom, a poézis, az etika, az eszme és tolerancia dicsőséges kincseinek, amelyek közösek, és ez Európa valódi öröksége, géniuszának és becsületének kifejezése, amelyet vitáink, oktalanságunk, szörnyűséges háborúink és a háborúból és zsarnokságból fakadó kegyetlen, borzalmas tetteink által kis híján elvetettünk magunktól.”

„Igazán illő, hogy ez az első Európa-kongresszus Hollandiában találkozzon, hiszen ez az ország szomszédaival, a

³ IV. Henrik Nagy Terve a 17. század egyik legjelentősebb nagy hatású tervezte Európa újjárendezésére, melynek szerzője Maximilien de Béthune, Sully hercege. A tervet Sully herceg IV. Henrik francia király elképzelésének állította be, akinek az első minisztere volt. Sully azt javasolta, hogy a Habsburgok elleni harc jegyében formáljanak 15 egyformán erős európai államot a nemzeti elv figyelembevételével, és szervezzék konföderációvá francia vezetéssel, s az élére egy Európa Tanácsot (Conseil Général de l'Europe) állítsanak. A 15 állam a következő: Német Birodalom, Pápai Állam, Franciaország, Spanyolország, Anglia, Magyarország, Csehország, Lengyelország, Dánia, Svédország, Lombardia, Velence, olasz köztársaságok és hercegségek, Hollandia és Svájc.

Benelux-csoporttal együtt máris jó példával jár elől; vendégszeretetért és pártfogásáért hálánkat fejezzük ki.”

Egy átfogóbb szuverenitás

Mr. Churchill az Európai Egységért Mozgalmat a demokratikus hit dinamikus kifejeződéseként írta le, amely erkölcsi koncepciókra épül és küldetéstudat hajtja, majd rámutatott a nemzeti szuverenitás feláldozásának vagy összeolvadásának szükségességére a gazdasági és katonai kölcsönös segítség megvalósításának érdekében. *„Egy ilyen áldozatot – mondta – tekinthetünk úgy, hogy az érintett nemzetek fokozatosan egy átfogóbb szuverenitást vállalnak fel, amely egyedülként képes megvédeni sokszínű és eltérő szokásaikat és sajátosságait, nemzeti hagyományait, amelyek bizonyosan mindörökké eltűnnének totalitárius rendszerek igája alatt, legyenek azok nácik, fasiszták vagy kommunisták.”*

A német probléma

Mr. Churchill külön is köszöntötte a német delegációt,⁴ és elmondta, hogy Európának szüksége van mindenre, amit a franciák adhatnak, amit a németek adhatnak, amit mindenki adhat. *A probléma Németország gazdasági életének visszaállítása és a német faj ősi hírnevének felélesztése volt oly módon, hogy a szomszédok és más országokat ne fenyegetse a német katonai erő újjáépítése vagy újbóli megerősödése.* Az európai egység nyújtotta az egyetlen megoldást, amely mindkét területet lefedte, és a gyakorlatban, késedelem nélkül, alkalmazható volt.

Egész Európa egyesítése

Bár az egységet célzó gyakorlati intézkedések jelenleg szükségyszerűen Nyugat-Európára korlátozódtak, *a cél nem lehetett kevesebb, mint Európa egésze.* „Jelen vannak köztünk neves emigránsok Csehszlovákiából és szinte minden kelet-európai nemzetből, valamint Spanyolországból is. Célunk, hogy végül minden európai nép csatlakozzon, amelynek társadalma és

⁴ Nyugat-Németország delegációja számos küldöttel vett részt, Konrad Adenauer és Walter Hallstein vezette.

életmódja, a különböző országok eltérő nézőpontjainak teljes figyelembevételével nem összeegyeztethetetlen az emberi jogok nyilatkozatával és a szabad demokrácia őszinte kifejezésével. Szívesen látjuk bármely országot, ahol a kormány a népe, és nem a nép a kormányé.”

Európa helye a világban

Mr. Churchill üdvözölte az európai egységért kifejtett amerikai erőfeszítéseket, majd hangsúlyozta meggyőződését, miszerint egy Európai Tanács nem ütközne az Egyesült Nemzetek Szervezetének felettes hatalmával, hanem annak szükségszerű részét alkotná. Felidézte gondolatmenetét a háború idejéből, amikor előirányozta több „tiszteletre méltó, de alárendelt” regionális tanács létrejöttét, amelyek egy világszervezet alapját formálnák. *Elképzelései szerint a Szovjetunió, Európa és a nyugati félteke alkotott volna három ilyen tanácsot, és Nagy-Britannia a gyarmatbirodalommal és a Nemzetközösséggel együttesen szoros kapcsolatban állt volna az Európai Tanáccsal.* De reményei részben megghiúsultak. „Mindnyájunkat sajnálattal tölt el, megdöbbszent és veszélybe sodor – folytatta – a széthúzó magatartás és politika a harmadik nagy és egyenlő partner részéről, amelynek aktív segítsége nélkül a világszervezet működésképtelen, és a háború árnyékát sem tüntethetjük el az emberek és nemzetek szívéről és elméjéről. Minden tőlünk telhetőt meg kell tennünk, hogy létrehozzuk és egyesítsük azon nagy regionális egységeket, amelyekre hatalmunkban áll befolyást gyakorolni, és türelmes, hűséges szolgálattal törekednünk kell arra, hogy felkészüljünk a napra, amikor egy hatékony világkormány nyugszik majd az emberiség legnagyobb csoportosulásain. *Így számunkra és mindenki számára, aki osztozik a civilizációnkban, a béke és a világkormány iránti vágyunkban, egyetlen kötelesség és jelszó van: állhatatosság.*”

A félelemtől való megszabadulás

A négy szabadság közül, amelyekről Rooseveltnél beszélt,⁵ ma a félelemtől való megszabadulás számít a legtöbbet. „Miért ülne otthonában reszketve sok millió egyszerű európai, hogy minden felvilágosodásának és kultúrájának dacára a rendőrkopogásától rettegjen? Ez a kérdés, amelyet itt meg kell válaszolnunk. Ez a kérdés, amelyet talán hatalmunk van itt megválaszolni. Végére is Európának csak fel kell emelkednie és kiállnia saját méltóságában, eltökéltségében és erényességében, hogy szembeszálljon a zsarnokság minden formájával, legyen az ősi vagy újkori, náci vagy kommunista, olyan erővel, amelyek leigázhatatlanok, és amelyeket, ha időben kinyilvánítja őket, többé kétségbe vonni nem lehet.”

„Azért vagyunk ma itt, hogy lerakjuk az alapokat, amelyen a nyugati demokráciák államférfijai állhatnak, és hogy kedvező légkört teremtsünk a lehetséges döntések számára. Nem mi, akik nem gyakoroljuk a kormányok hatalmát, vagyunk hivattak precízen szabott egyenleteket vagy részletes rendelkezéseket egymás vagy a világ elé tárni. Oly sok a különböző nézőpont, amelyeknek közös fókuszot kell találniuk.”

„Nem válhatunk el egymástól egy pozitív előrelépés nélkül. Nem csupán az a feladat áll előttünk ezen a kongresszuson, hogy felemeljük az egyesült Európa hangját ez alatt a néhány nap alatt, amíg együtt vagyunk. Itt és most el kell határoznunk, hogy ilyen vagy olyan formában, de alakulnia kell egy európai gyűlésnek, amely lehetővé teszi e hang számára, hogy folyamatosan hallható legyen.”

M. Paul Ramadier

M. Ramadier kifejezte tiszteletét Mr. Churchill, az európai egységért folytatott hadjárat vezetője felé, realista szellemiségre

⁵ Franklin Delano Roosevelt, az Egyesült Államok elnökének 1941. január 6-án elmondott négy szabadság beszéde. A négy szabadság közül az első a szólás szabadsága; a második a vallás szabadsága; a harmadik a nyomortól és a negyedik a félelemtől való megszabadulás.

intett, és sürgette olyan intézmények megalapítását, amelyek képesek túlélni az átmeneti nehézségeket.

„Az elképzelés – mondta –, amely hajdan az álmodozók látomása volt, mára az államférfiak tervezete lett. Európa a világ egy nagy része számára a metropolisz lett és maradt, a főváros, ahonnan az utasításokat adják. Európa sok távoli vidék számára termékeik piaca és raktára, és a gyár, ahol ezeket a termékeket előállítják.”

A békét meg kell erősíteni

„Az Egyesült Nemzetek Szervezete és számos egyezmény alkotja ma élvezett békénk alapját, egy igen ingatag békéét, amelyet mégis erősíteniünk kell, és nem gyengíteniünk. 1914-ben az aláírásunk és adott szavunk tisztelete egyesített bennünket a megtámadott Belgium támogatásában, és ezeknek szentnek is kell maradniuk a szemünkben. Európát nem lehet egyfajta államcsinnyel egyesíteni, amely éppen azt a papírt pusztítja el, amelyre a nemzetközi törvényeket írták. Nem érhetünk el egységet úgy sem, ha lekicsinyeljük a fejlődést, amelyet eddig már megtettünk. Kijelentjük, hogy a brüsszeli szerződést⁶ és a gazdasági együttműködési megállapodást⁷ aláíró miniszterek az európai egység valódi kovácsai. Igaz, hogy ma ez az egység túl kicsinynek, túl törekenynek tűnik. Nem terjed olyan messzire, mint kívánnánk. Európa e megegyezések aláírásával egy jogi személyt hozott létre, mondhatni egy élő közösséget, de az írott szavak nem ruházták fel ezt az új entitást határozott cselekvésre képes akarattal; az egyhangú döntések szabálya

⁶ A Nyugat-európai Uniót megalapozó brüsszeli szerződést 1948. március 17-én írta alá az Egyesült Királyság, Franciaország, Belgium, Hollandia és Luxemburg. A tagállamok közötti katonai, gazdasági, szociális és kulturális együttműködésre és a kollektív védelemre vonatkozó megállapodás volt.

⁷ A párizsi egyezmény 1948. április 16-án létrehozta az Európai Gazdasági Együttműködés Szervezetét. A Marshall-terv által segélyezett 16 ország (Ausztria, Belgium, Dánia, Franciaország, Görögország, Írország, Izland, Olaszország, Luxemburg, Norvégia, Hollandia, Portugália, Nagy-Britannia, Svédország, Svájc és Törökország) írta alá, továbbá a német megszállási övezetek főparancsnokai. Legfőbb célja a Marshall-terv kivitelezése és a segély szétosztása volt. Hozzájárult továbbá a kereskedelmi kapcsolatok liberalizálásához és a gazdasági együttműködés előmozdításához.

szorongásról árulkodik az egyéni szuverenitás fenntartásával kapcsolatban.

A többségi irányítás szükségessége

„El kell érünk egy új szakaszba, ahol a közvélemény támogatásával a többségi irányítás a mérvadó, hogy az európai törvényt fokozatosan kodifikálni lehessen. Ám nem szabad ezt az átalakulást külső korlátozásokkal kirónunk, mert ez bizonyosabban megrepesztené a törekeny szerkezetet, mint erősebb szerveket kovácsolna. Belülről kell fejlődést elérnünk, káros ütközések nélkül, a jelen eredmények vagy bármilyen belőlük fakadó további kedvező fejlemény iránti előítéletek nélkül. Az európai egységet nem érhetjük el egyfajta föderális forradalommal, amely a nép kollektivitásának megerősítése nélkül meggyengítené a kormányokat.”

„Az egység azon erőfeszítések összege lesz, amelyek egymásra következő egységesítő megoldások során át a béke tartós építményéhez fognak elvezetni minket. *De tudjuk, hogy ha nem tapossuk ki ezt az ösvényt, nincs üdvösség számunkra. Akaratunknak eltökéltnek kell lennie, mivel végzetünk nem ismer kibúvókat. Szóljunk elszántsággal: »Európa vagy a halál«.*”

Gróf Coudenhove-Kalergi

Gróf Coudenhove-Kalergi⁸ azt mondta, hogy ezen az ünnepélyes órán emlékezniük kell korábbi bajtársaikra, akik a két vi-

⁸ Richard Nicolaus Coudenhove-Kalergi gróf (1894–1972) az európai egységszme fáradhatatlan előmozdítója, japán, osztrák és csehszlovák filozófus és politikus, aki európainak vallotta magát. 1923-ban megalapította a Páneurópa-mozgalmat. Egy, még ugyanabban az évben publikált programadó könyvben (*Paneuropa*), kifejlesztette egy öt világhatalomra – az amerikai, a brit, az orosz, az ázsiai és a páneurópai – osztott világról szóló koncepcióját. Páneurópa (Nagy-Britannia és Oroszország kivételével) az európai kontinens összes államát egyesítve és az afrikai gyarmataikkal együtt lett volna az ötödik világhatalom. Javasolta konföderális intézmények, vámunió, közös pénz és közös hadsereg létrehozását. Számos írást és egy folyóiratot publikált, konferenciákat és kongresszusokat szervezett. Az első Páneurópa-kongresszust 1926-ban hívta össze, melyen neves írók, tudósok, parlamenterek, politikai és ipari vezetők vettek részt. Az Anschluss után Svájcba menekült, majd

lágháború között az európai népek egyesítésén és kibékítésén munkálkodtak. Ezek a férfiak és nők voltak annak a nagy hadseregnek az előfutárai, amely megtöltötte ezt a termet. Ebből az előőrsből emlékezniük kell arra a nagy franciára, aki a hitlerizmus küszöbén megkísérelte egyesíteni Európát: Aristide Briand-ra.⁹

Ha ő sikerrel járt volna, nem lett volna sem Harmadik Birodalom, sem második világháború, de bátor kezdeményezése sajnálatos módon elbukott. A nép éljenezte, ám a kormányok vaksága szabotálta, akik szívesebben nézték Európát a szakadék felé menetelni, mint hogy feláldozzák reakciós bálványukat, a teljes szuverenitást. Ébernek kell lenniük, nehogy ez a tragédia megismétlődjön. *Ha a kormányok hezitálnak, a néphez kell fordulniuk, és ezúttal sikerrel járnának.*

A kongresszus a következő választással szembesült: vagy egy kontinentális népszövetséget alakítanak, vagy Európát egyetlen nagy nemzetté olvasztják össze egy szövetségi alkotmány égisze alatt, a Svájci Konföderáció és az Amerikai Egyesült Államok példája nyomán. Európa jövője egyezményeken vagy törvényeken alapuljon?

A jövő az erre a kérdésre adott választól függött; mert egy európai népszövetség biztos kudarcra volt ítélve, míg az Európai Egyesült Államok túlélne a nagyhatalmak világában.

Londonba, ezt követően Washingtonba. 1946-ban létrehozta az Európai Parlamenti Uniót. 1952-ben publikálta az önéletrajzát *Európát választottam (J'ai choisi l'Europe)* címmel. A jelenlegi historiográfia igyekszik minimalizálni a valóságos hatását.

⁹ Aristide Briand (1862–1932) francia külügyminiszter (több ízben miniszterelnök), a Páneurópa-mozgalom támogatója, 1927-ben elfogadta a Páneurópai Unió elnöke címet. 1929-ben hivatalosan kezdeményezte a Népszövetség keretein belül egy páneurópai regionális unió létrehozását (Briand-terv). A terv egyfajta „elasztikus” föderációt javasolt, mely eléggé képviselni tudja az egyes államok szuverenitását, de egyben garantálja a kollektív szolidaritásból származó előnyöket a politikai együttműködésben. A gazdasági együttműködés terén vámunió, gazdasági egység és közös gazdaságpolitikai irányítás valósult volna meg. Az 1929-et követő évek eseményei (világ gazdasági krízis, német válság, nyomor, Hitler mozgalmának győzelme és a Harmadik Birodalom felemelkedése) nem tették lehetővé a terv megvalósulását.

Alkotmányozó gyűlés

A kormányzatoknak nem volt felhatalmazásuk ennek az európai uniónak a létrehozására. Ahhoz, hogy az európai kérdésre azonnali és radikális válasza jussanak, egy kontinentális alkotmányozó gyűlésre volt szükség.

A szónok hozzátette, hogy szeptember elején egy európai parlamentáris kongresszus fog összeülni Interlakenben¹⁰ ezen fontos kérdés megvitatására.

A parlamenteknek erre a kezdeményezésére azért volt szükség, mert a fennálló alkotmányoknak megfelelően a parlamenti többségek mindenek felett álló politikai hatalommal bírtak. Amint ezek a többségek Európa egyesítéséért fognának össze, az európai unió valósággá válna.

Miután beszámolt egy minapi amerikai látogatásának élményeiről, ahol kiemelkedő személyiségekkel folytatott megbeszéléseket és komoly támogatást talált az európai egység ötletéhez, gróf Coudenhove-Kalergi azzal zárta beszédét, hogy Európa egyesítésének szükségét hangsúlyozta, nem a hatalmi helyzetben lévők érdekében, hanem a hatalomtalankért; inkább a szegényekért, mint a gazdagokért, és a boldogtalanokért, nem a boldogokért.

¹⁰ Az európai parlamenti unió második interlakeni kongresszusa 1948 szeptemberében, a hágai Európa-kongresszust követően ült össze és egy európai parlamenti unió tervét vázolta fel az Európai Tanácsi Unió tervének ellenzékeként. A kongresszusi határozat elfogadta az Európai Egyesült Államok, az európai parlament, a föderális végrehajtó testület és az európai legfelsőbb bíróság létrehozásának a tervét.

Gróf Carandini

Gróf Carandini¹¹ elmondta, hogy Olaszország belpolitikai eseményei megakadályozták¹² egy nagyobb olasz delegáció részvételét, beleértve országgyűlési képviselők egy csoportját is. Mindazonáltal akik el tudtak jönni, nagyjából reprezentálták az olasz közéletet és gondolkodást, hozzá szándékoztak járulni az eljárásokhoz az egyesült Európa felemelkedéséről valott meggyőződésüknek megfelelően, és hazaviszik magukkal a kontinentális szolidaritás elképzelését a különféle körökbe, amelyekbe tartoztak.

Olaszország különleges helyzete

„Nyugat-Európa valamennyi országa közül – folytatta – Olaszország az, amely a legtöbb gazdasági és demográfiai problémával néz szembe. A természet 46 millió embert helyezett a határainkon belülre, míg az összes nyersanyag, amelyet ez a hatalmas potenciális munkaerő fel tudna dolgozni, e határon kívül helyezkedik el. Ha a miénkkel homlokegyenest ellenkező helyzetben lévő országoknak szüksége van munkaerőnk, valamint innovatív és termelőkapacitásunk kiaknázására, úgy az Európa határain belül fekvő kínálatához, nyersanyagokhoz és piacokhoz való szabad hozzáférés számunkra élet-halál kérdése.”

„A probléma, amellyel szembenézünk, mélyen gyökerezik. Ezért kevés bizalommal viseltetünk a kétoldalú diplomáciai vagy gazdasági egyezmények értéke iránt, hacsak nem a nemzetek feletti szinten elért, fennálló politikai egyezmények keretei között köttetnek.”

¹¹ Nicolo Carandini gróf (1896–1972) olasz politikus és diplomata. Az 1943-ban Spinelli és Rossi által alapított Európai Föderalista Mozgalom vezető tagja. Az Olasz Liberális Párt megújítóinak egyike. Az antifasiszta Bonomi-kormány minisztere. Olaszország nagykövete Nagy-Britanniában a második világháború után.

¹² 1948-ban belpolitikai válság volt, szakadás történt az Olasz Liberális Pártban. A Carandini által vezetett baloldali liberális kisebbség kilépett a pártból és létrehozták a Független Liberális Mozgalmat.

„Igaz, hogy a jelenleg érvényben lévő, vagy az érvényesség küszöbén álló minden gazdasági és vámmegállapodás – amelyekben teljes meggyőződéssel veszünk részt és fogunk továbbra is részt venni – egy lépés előre az európai piacok egyesítésének útján. Azonban bizonyos határokon nem lépnek túl, és nem jelentenek alapvető szakítást a kétoldalú vagy egyoldalú egyezmények szokásával, amelyekkel tele van már a történelmünk. Csupán ideiglenes haladékot adnak a versengések újraéledésének, amelyek Európát a veszébe sodorták.”

„Meggyőződésünk, hogy egy precedens nélkül álló helyzet precedens nélküli gyógymódokat követel. Nem fogjuk felszabadítani magunkat a súlyos nehézségek alól, amelyekkel jelenleg szembesüzünk, ha nem teszünk lelki erőfeszítéseket és gyakorlati lépéseket azért, hogy felülemelkedjünk a merev hagyományokon és részmegoldásokon, amelyek a múltban cserben hagytak bennünket, és amelyekhez így többé a jövőben nem folyamodhatunk.”

Dr. Brugmans

Dr. Brugmans¹³ hangsúlyozta, hogy a mai problémákra nem létezhet nemzeti alapú megoldás. A létfontosságú kérdés az európai unió kérdése volt. Időpocsékolás volt valamiféle nemzeti pénzügypolitikáról, nagyobb vagy kisebb mértékű állami felügyeletről vitázni. Ez nem ragadta meg a probléma lényegét. Szükség volt egy nemzetek feletti európai szervezetre, amely egyedülként lenne képes nagy belső piacot biztosítani, ezáltal garantálva a jólétet. A technikai újjáépítés, a közös pénzalap létesítése és a munka megosztása a népek között mind hiábavaló lenne, amíg a nemzeti megosztottság megmarad.

¹³ Hendrik Brugmans (1906–1997) holland ellenálló, egyetemi professzor és politikus. Az Európa Mozgalom egyik intellektuális vezetője; az Európai Föderalista Unió társalapítója és első elnöke, a hágai Európa-kongresszus politikai bizottságában az Európai Föderalista Uniót képviseli; 1950 és 1972 között a brugge-i College of Europe rektora.

A föderáció az egyetlen megoldás

Egy olyan világban, amely láthatóan a konfliktus felé haladt, az európai népeket az a veszély fenyegette, hogy elsőként válnak áldozattá. Megosztva és hatalom nélkül kellett elszenvedniük a nemzetközi diplomácia hánykolódását. Rettegtek saját gyengeségük és a mások koncentrált erejének gondolatától. Továbbá azt is jól tudták, hogy a keleti blokk nemzetei elárulva érezték magukat a nyugati egység hiánya miatt. Tudták, hogy a jelen század problémái világméretű megoldásokat kívánnak, amelyekhez egy megosztott Európában nem lehet eljutni. Ezért megértették, hogy a kelet-európai népek reményének újjáélesztéséhez és Európa világméretű felelősségének felvállalásához először egy európai föderációt kell létrehozni, amely a békéért munkálkodó erő lenne.

„Az »Európa« varázsszó – folytatta Dr. Brugmans – nemcsak egy helyet jelent a földtekén, hanem az egyéni és közösségi élet egy módját is. Az európai ember soha egy pillanatra sem fogadta el bármilyen uralkodó csoport feljebbvalóságát. Soha nem engedelmeskedik a hatalomnak, ha az nem biztosít számára emberi jogokat. Európa a szabadság érzete, amelynek örömteli izgalmát az emberiség nagy többsége soha nem ízlelte. Európa egyfelől Mozart, másfelől Charles Péguy,¹⁴ és Shakespeare, aki mindkettőt magába foglalja. Európa a nonkonformisták civilizációja, a magukkal folytonos küzdelemben álló emberek földje. Az a hely, ahol semmi bizonyosságot nem fogadnak el igazsággként, ha nem fedezik fel azt újra és újra. Más kontinensek a »hatékonyságukkal« büszkélkednek, de az európai éghajlat az, amely az életet veszélyessé, kalandossá, nagyszerűvé és tragikussá teszi... ezáltal érdemessé arra, hogy éljék. Bárhol is lobogjon, Európa zászlaja a szabadság zászlaja lesz.”

„Ez az Európa-kép veszélyben van, nemcsak külföldről, hanem mert az európaiak nem hisznek önmagukban. Elvesztették volna a lázadó kedvüket? Nem vagyok hajlandó elhinni. Ám elhatalmasodott rajtuk a fáradtság, és hermetikusan lezárt nemzeti határok által szétválasztva találják magukat, ahol nincse-

¹⁴ Charles Péguy (1873–1914) francia író, költő és esszéista.

nek jövőbeli kilátásaik, és megfulladnak a hanyatlás légkörében.”

„Nem is fognak kiutat találni, amíg a határokat nem töröljük el, és nem adunk választ a kulcsproblémára – egy föderális Európával.”

„Felül kell emelkednünk az önközpontú rivalizálásokon és az előző század illúzióin, el kell jutnunk föderális európai intézmények létrehozásáig. *Szuverén hatalmak gyülekezete soha nem fog megmenteni bennünket a nacionalizmustól. Semmi nem fog történni, amíg nem dől meg a nemzeti szuverenitás szentsége.*”

„*Nem hihetünk a föderáció megvalósulásában, amíg az nem ölt formát olyan testületek sorában, mint egy európai vezérkari központ, egy európai vasúttársaság, egy önálló szénbizottság, egy áramellátás-szabályozó központ az elektromosság észszerű megosztására, és egy európai munkaerő-gazdálkodási hivatal.*”

M. Gafencu

M. Gafencu¹⁵ örömét fejezte ki, hogy kelet-európaiként leróhatja tiszteletét az európai egység gondolata előtt. Csak egyetlen Európa volt, még ha testét megcsonkították és megosztották is; a gondolat, amely felé vezetett minket, egy volt és oszthatatlan. *Európa nem kelhetett új életre nyugaton, ha keleten haldoklott; nem nyerhette vissza egészségét, nagyságát és erejét, csak természetes határainak keretein belül.*

Az „Európa” szó sehol nem váltott ki erőteljesebb és megindítóbb választ, mint Kelet-Európa országaiban. Egy fél kontinens számára az európai egység elképzelése a szabadság ígérete volt, és így a felszabadulás ígérete.

Kelet-európai szolidaritás a Nyugattal

„Meggyőződése – mondta –, hogy országom, és a most Románia szomszédságában lévő országok érzéseit fejezem ki, amikor

¹⁵ Grigore Grafencu (1892–1957) 1939–1940-ben Románia külügyminisztere, 1941-től svájci emigrációban élt.

ezennel ünnepélyesen megerősítem hűségüket Európához, vágyukat arra, hogy az egyesült Európa szerves részét alkossák, a reményt, amelyet egy vállalkozás sikeréhez fűznek, amelyben, ha meg akarjuk menteni és egyesíteni akarjuk a kontinenst, egészsként kell szembenéznünk a nagy problémával, és átfogó megoldást kell találnunk arra.”

„Nem épülhet újjá a gazdaság, ha nem számoljuk fel az abszurd határt,¹⁶ amely kettévágja Európát és gazdaságilag egymáshoz kapcsolódó részeket választ el egymástól. Semmilyen jólét, sem társadalmi igazságosság nem érhető el, ha nem hozunk létre szabad áruforgalmat Nyugat és Kelet között, ezáltal lehetővé téve a termelés jobb elosztását és az elvégzett munka magasabb javadalmazását. Nem lehet eltúlozni annak mértékét, hogy Románia, Lengyelország, Magyarország és a Balkán földművesei mekkora befolyással vannak a Nyugat dolgozóinak életminőségére.”

M. van Zeeland

M. van Zeeland¹⁷ elmondta, hogy kritikus pillanatot értek el Európa történelmében. Az európai egység lehetőségének pusztta tudatosítása, ha nem követi elszánt cselekvés, haszontalan volt.

„Amennyiben – folytatta – Európa nemzetei és népeik számára el kívánjuk érni éppen azt a célt, amelyre évszázadok óta törekednek, nevezetesen a békét, a gazdasági jólétet és a civilizáció minden területének fejlődését, ha ez a vágyunk, akkor nem torpanhatunk meg feladatunk nehézségei láttán. Éppen ellenkezőleg, ez csak egy újabb ok lehet és kell is hogy legyen

¹⁶ Utalás a vasfüggönyre.

¹⁷ Paul van Zeeland (1893–1973) belga politikus, ügyvéd és közgazdász. A belga keresztényszocialista párt befolyásos tagja. 1935 és 1937 között miniszterelnök és egyben a külügyi tárca vezetője. A háború kezdetén Londonban él száműzetésben, majd az Egyesült Államokban, ahol részt vesz a Páneurópa-mozgalom 1943-as ülésén. 1946-ban létrehozza az Európai Szövetség a Gazdasági Együtműködésre szervezetet. A hágai Európa-kongresszus gazdasági bizottságának az elnöke. 1949 és 1954 között külügyminiszter.

arra, hogy az elérésén dolgozzunk, hogy keményen dolgozzunk és gyorsan dolgozzunk. *Ennek a kongresszusnak küldetése van: hogy megválaszolja Európa tömegeinek fohását; hogy pontosabb és konkrétabb kifejezést adjon törekvéseinek; hogy megmutassa a kormányoknak, hogy még ha merészek is elképzeléseik, a közvélemény követni fogja őket, hacsak nem jár már ma is előttük. Röviden szólva, hogy olyan légkört hozzon létre, amelyben a nehézségek és a szükségletek maguktól termelik ki mind a jó megoldásokat, mind a szükséges energiát és akarat-erőt a megvalósításukra.*”

[...]

* * *

POLITIKAI HATÁROZAT

A hat év háború és a megszállás okozta pusztítás, a világ élelmiszer-termelésének apadása, az ipari kapacitás elpusztulása, a hatalmas adósságok létrejötte, a népek erőforrásaihoz képest teljességgel aránytalan katonai ráfordítások fenntartása, a gazdasági erő eltolódása, a háború által hátrahagyott gyűlölködés, a nacionalizmus terjedő mótelye, és a törvény és rend biztosításához kellően erős nemzetközi hatalom hiánya az ENSZ munkájának ellenére mind példa nélküli fenyegetést jelentenek Európa népeinek jólétére és biztonságára, és pusztulással fenyegetik őket.

Az Európai Egységmozgalmakat Koordináló Nemzetközi Bizottság által beadott politikai beszámoló elveivel és céljaival egyetértésben:

A KONGRESSZUS

(1) FELISMERI, hogy Európa nemzeteinek sürgető kötelessége a gazdasági és politikai unió létrehozása a biztonság és társadalmi fejlődés biztosítására.

(2) ELISMERI az európai kormányok által a gazdasági és politikai együttműködés irányába tett közelmúltbeli lépéseket, de meggyőződése, hogy a jelenlegi válságban a létrehozott szer-

vezetek önmagukban elégtelenek a hosszan tartó javulás biztosítására.

Szuverén jogok

(3) KIJELENTI, hogy eljött az idő, amikor az európai nemzeteknek át kell adniuk és össze kell olvasztaniuk szuverén jogaik egy részét, hogy biztosítsák a közös politikai és gazdasági tevékenységet közös erőforrásaik integrációjára és megfelelő fejlesztésére.

(4) FIGYELEMBE VESZI, hogy bármilyen, európai uniót vagy föderációt alkotmányos polgárai biztonságának megvédésére kell megalkotni, szabad kell legyen a külső irányítástól, és ne lehessen azt bármely más nemzet ellen irányítani.

(5) HOZZÁRENDELI az egyesült Európához egy demokratikus társadalmi rendszer folyamatos bevezetésének azonnali feladatát, amelynek célja az emberek felszabadítása mindenféle rabszolgaság és gazdasági bizonytalanság alól, éppúgy, ahogy a politikai demokrácia célja megvédésük az önkényes hatalomgyakorlástól.

(6) MEGERŐSÍTI, hogy Németország integrálása egy egyesült vagy föderált Európába önmagában megoldást biztosít a német problémára mind gazdasági, mind pedig politikai vonatkozásában.

(7) KIJELENTI, hogy az uniónak vagy föderációnak segítenie kell a hozzá kapcsolódó tengerentúli területek gazdasági, politikai és kulturális előmenetelének biztosításában, az e területeket az európai országokhoz kapcsoló speciális kötelekhez fűződő előítéletek nélkül.

Európai gyűlés

(8) KÖVETELI, mégpedig valódi sürgősséggel, egy európai gyűlés összehívását,¹⁸ amelybe a részt vevő országok parlamentjei saját tagjaikat vagy másokat delegálnak, és amely szándéka szerint

(a) serkenti és kifejezi az európai közvéleményt;

(b) javaslatot tesz azonnali gyakorlati intézkedésekre, amelyek Európa szükségszerű politikai és gazdasági egyesülésének előmozdítását célozzák;

(c) kivizsgálja egy unió vagy föderáció megalkotásával felmerülő bírósági és alkotmányi implikációkat és gazdasági és társadalmi következményeiket;

(d) előkészíti a szükséges tervezeteket a fenti célokra.

Emberi jogok nyilatkozata

(9) FIGYELEMBE VESZI, hogy az ennek eredményeként létrejövő uniónak vagy föderációnak nyitva kell állnia minden demokratikus kormányzatú európai nemzet számára, amely vállalja az emberi jogok nyilatkozatának¹⁹ tiszteletben tartását.

(10) HATÁROZATOT HOZ egy bizottság felállításáról, amely kettős feladatként vállalja egy ilyen nyilatkozat megszövegezését és olyan szabványok lefektetését, amelyekhez egy államnak igazodnia kell, ha ki akarja érdemelni a demokrácia nevet.

(11) KIJELENTI, hogy egy állam semmilyen körülmények között nem lehet jogosult a demokrácia nevére, ha mind ténylegesen, mind törvényileg nem garantálja polgárai számára a gondolati, gyülekezési és szólásszabadságot, valamint a jogot politikai ellenzék alkotására.

¹⁸ A politikai határozatban szereplő európai gyűlés összehívásának kezdeményezésére a brüsszeli szerződés tagállamai voltak hivatottak, s ezen európai gyűlés az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése formájában jött létre.

¹⁹ A hágai kongresszus politikai bizottsága elhatározta egy európai emberi jogi nyilatkozat létrehozását és ennek megszövegezésére egy bizottság felállítását.

(12) FELSZÓLÍTTJA e bizottságot, hogy három hónapon belül számoljon be tevékenységéről.

Legfelsőbb Bíróság

(13) MEG VAN GYŐZŐDVE arról, hogy az emberi értékek és emberi szabadság érdekeinek megfelelően a gyűlésnek elő kell terjesztenie egy, a megfelelő szankcionálás lehetőségével felruházott törvényszék megalapítását ezen nyilatkozat kivitelezésére, és e célból a társult államok bármely polgára jogorvoslatért állhat a bíróság elé, bármikor és a lehető legkevesebb késleltetéssel, a nyilatkozatban foglalt bármely jogának megsértése okán.

Világegység

(14) KIJELENTI, hogy egy egyesült Európa létrehozása nélkülözhetetlen eleme egy egyesült világ létrehozásának.

GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI HATÁROZAT

Európa jelenleg nagy válsággal és nagy lehetőséggel néz szembe. Régi gazdasági rendszerét szétzúzta a háború. Az Amerikai Egyesült Államok nagylelkű segítségének²⁰ köszönhetően egyedülálló lehetőség állt elő egy új és jobb Európa építésére, ha az európaiak együtt dolgoznak egy közös terv keretei között a kontinens gazdasági erejének fejlesztésén. Nincs remény a felépülésre, ha minden ország egyszerűen csak nemzeti gazdaságának újjáépítésére törekszik a régi módszerekkel. A mai feltételek mellett Európa csak úgy érheti el az életszínvonalat,

²⁰ Utalás a Marshall-segélyre.

amelyet élveznie kellene, ha ipari és természeti erőforrásait kontinentális léptékben fejleszti. Ám haladás csak akkor érhető el ebben az irányban, ha minden egyes lépésnél egy minden eddigénél szorosabb politikai egység párhuzamos politikája kíséri. Európának egyesülnie kell, ha vissza akarja szerezni és meg akarja haladni korábbi életszínvonalát, és újból ki akarja nyilvánítani gazdasági függetlenségét.

A modern gazdasági fejlődés követelményeit össze kell egyeztetni az emberi személyiség integritásával. El kell döntenünk, hogy bármely gazdasági szervezetben, amelyet célként kitűztünk, hol kap helyet a felelősség; és hogy elkerüljünk bármiféle totalitárius elhajlást, és megóvjuk az egyének gazdasági függetlenségét, a dolgozóknak és az őket képviselő szervezeteiknek szoros kapcsolatban kell állniuk az egyesült Európa gazdaságának létrehozásával és kifejlesztésével.

A KONGRESSZUS

(1) FIGYELEMBE VESZI, hogy semmilyen kísérlet nem járhat sikerrel Európa gazdaságának újjáépítésére, amennyiben mereven tagolt nemzeti szuverenitásra alapul.

(2) MEGERŐSÍTI, hogy sürgető szükség van egy gazdasági unióra Európában.

(3) KIJELENTI, hogy ennek az uniónak fenn kell tartania és fokozatosan igazítania kell azokat a gazdasági kötelekeket, amelyek jelenleg Európa országait a domíniumokkal,²¹ társult országokkal²² vagy tengerentúli függő területekkel²³ összekötik.

(4) ÜDVÖZLI az egyes kormányok által megtett kezdeti lépéseket a szorosabb gazdasági együttműködés vagy regionális csoportosulások felé; és kifejezi reményét, hogy a 16 nemzet konferenciájának munkája az európai unió sikere számára kedvező végeredményekre fog vezetni.

²¹ A domíniumok a Brit Birodalomhoz tartozó, de önkormányzati joggal rendelkező országok: Kanada, Ausztrália, Dél-afrikai Unió, Ír Szabad Állam, Új-Fundland.

²² Más ország szuverenitása alatt álló társult országok, például Franciaország társult államai: Saint-Barthélemy, Saint-Martin; Hollandia társult államai: Aruba, Curaçao, Sint Maarten.

²³ Tengerentúli függő területek, olyan volt gyarmatok, amelyek az ENSZ 1946-os listája szerint dekolonizációra vártak.

Azonnali javaslatok

(5) SÜRGET minden érintett kormányt, hogy haladéktalanul nyilatkoztassák ki elszántságukat a gazdasági unió elősegítésére és léptessék érvénybe a szükséges azonnali gazdasági intézkedéseket.

Ezeknek tartalmazniuk kell olyan intézkedéseket, amelyek szándékuk szerint:

(a) Kereskedelem

(i) Lépésről lépésre eltávolítják, és mihelyt lehetséges, végleg eltörlik a kereskedelem unión belüli akadályait, amelyeket a kvóták, valamint az export- és importkorlátozások eredményeznek.

(ii) Csökkentik, és ahol lehetséges, teljesen felszámolják a vám költségeket a tagállamok között.

(b) Valuta

(i) A költségvetési egyensúly helyreállítása a legelső követelménye a valuták stabilitásának minden országban, és minden lehetséges eszközzel – ideértve a pénzügypolitikát – csökkenteni kell az árak és bérek közötti aránytalanságokat, amelyek összeférhetetlenek az árucseré szabadságával.

(ii) Korai lépéseket tesznek a többoldalú elszámolások bevezetése felé, vagy a csereértékek módosításán keresztül felállítanak olyan területeket, amelyeken belül az árucserét nem akadályozza valuták feletti ellenőrzés.

(iii) Így kikövezik az utat a valuták szabad átválthatósága és az európai országok közötti kereskedelmi szabadság fokozatos visszaállítása előtt.

(c) Termelés

(i) Hozzájárulnak egy közös programhoz a mezőgazdasági források fejlesztésére és a mezőgazdaság szükséges felszereléssel való ellátására annak érdekében, hogy így biztosítsák Európa számára a lehető legmagasabb szintű táplálkozást.

(ii) Ösztönzik a technikai vagy regionális ipari specializációt és a termelés technikai eszközeinek modernizációját.

(iii) Megterveznek és kiviteleznek egy összehangolt fejlesztési programot az egész terület kulcsiparágainak számára. Ennek magában kell foglalnia az egyesült Európa szénforrásainak kitermelését és igazságos elosztását,²⁴ valamint villamosenergia-termelésének növelését és a távközlés összehangolását és észszerűsítését.

(iv) Valamint általános értelemben népeik szükségleteivel összhangban felvázolnak egy termelési programot az európai országok erőforrásainak és felszereléseinek felhasználásával.

(d) Munka

(i) A fenti, a termelés növelését célzó intézkedések által a lehető legmagasabb szintre emelik Európa populációjának élet-színvonalát, és a különböző államok szakértőit, gazdasági és társadalmi szervezeteit a termelés további növelésének és az elosztás észszerűsítésének módjainak és eszközeinek közös tanulmányozására hívják, miközben javítják a társadalmi feltételeket és biztosítják a gazdasági tevékenységek termékeinek igazságos elosztását.

(ii) A lehető legnagyobb mértékben elősegítik a munkaerő mobilitását, miközben biztosítják a bevándorló munkások és családjaik számára az őket fogadó országban uralkodó bérszínvonalat, szociális biztonságot, életszínvonalat és munkavállalási feltételeket.

(iii) Összehangolják gazdaságpolitikáikat a teljes foglalkoztatottság biztosítására.

²⁴ Mindez az 1951-ben alapított, az európai nemzetek feletti szektorális integrációt elindító Európai Szén- és Acélközösséggel válik valósággá, melynek kereteiben hat tagállam (Franciaország, Német Szövetségi Köztársaság, Olaszország, Hollandia, Belgium és Luxemburg) működött együtt a szén- és acéltermelés terén.

Végső célok

(6) FIGYELEMBE VESZI, hogy ezen kezdeti intézkedések mellett lépéseket kell tenni, hogy az unión belül fokozatosan megvalósuljon:

- (a) A tőke szabad áramlása;
- (b) A pénznemek egységesítése;
- (c) A költségvetési és hitelpolitika összehangolása;
- (d) Egy teljes vámunió, beleértve az unió országai közötti áruforgalom minden akadályának megszüntetését, és a nem tagországok felé olyan vámtarifák kivetését, amelyek elég alacsonyok ahhoz, hogy ne akadályozzák a világkereskedelem normális áramlását és ne hátráltassák annak fejlődését.

(e) A szociális törvénykezés összehangolását.

(7) HANGSÚLYOZZA, hogy minden e helyütt javasolt intézkedés Európa gazdasági megszervezésére az ENSZ vagy a tagszervezetek védnöksége alatt elért vagy elérendő, a világgazdaságra vonatkozó megegyezésekkel összhangban hajtandó végre.

Konklúzió

Ez az a gazdasági alap, amelyen Európa népei meg fogják találni a lehetőséget – és a feladatot – nemcsak jelenlegi életszínvonaluk hanyatlásának megállítására, hanem annak biztosítására is, hogy mindenki jobb életfeltételeket élvezhessen, mind anyagi, mind pedig kulturális értelemben, ami minden gazdasági tevékenység végső és egyetlen célja.

Ezek mellett a javított feltételek mellett, mihelyt a nemzetállamok felhagynak kicsinyes rivalizálásaikkal, Európában egy harmonikus társadalom kialakulását várhatjuk. Egy ilyen társadalomban a családok jogait tiszteletben tartják, az egyének és csoportok szabad társulása és a gyengék és elesettek védelme garantált, és mindenki számára tér nyílik a szabad fejlődésre, és egy teljes és kiegyensúlyozott személyiség kialakítására. Várakozással nézünk elébe egy olyan társadalmi és gazdasági berendezkedésnek, amelyben Európa öt megillető szerepet ját-

szik a világban, mint annak egy építőkőve és mint a békéért síkraszálló erő.

KULTURÁLIS HATÁROZAT

A Kongresszus

Abban a meggyőződésben, hogy az európai unió többé nem egy utópisztikus elképzelés, hanem szükségletté vált, amit csak úgy lehet tartós alapokon létrehozni, ha őszinte és élő egységre épül;

Abban a meggyőződésben, hogy ez a valódi egység még nemzeti, ideológiai és vallási különbségeink közepette is megtalálható a közös keresztény és más szellemi és kulturális értékek örökségében és az alapvető emberi jogokhoz való hűségben, különös tekintettel a gondolat és a szólás szabadságára;

Abban a meggyőződésben, hogy az egységesítő törekvéseket Európa lelkiismeretének felébredése kell hogy fenntartsa és hajtsa, és ezt úgy kell stimulálni és biztosítani, hogy kifejezésre juttatjuk;

Abban a meggyőződésben, hogy az e célra létrehozott világméretű kulturális intézmények, mint az UNESCO, túl nagy területet fednek le, míg a nemzeti intézmények köre túl szűk, ezáltal a gyakorlatban nem léteznek a fenti feladatok elvégzésére képes európai intézmények;

Tudomásul véve a brüsszeli egyezmény III. cikkelyét, mely a kormányzatokat egymás közötti megállapodásokon vagy egyéb módozatokon át a kulturális cserék fellendítésére sürgeti.

Kulturális központ

(1) JAVASOLJA egy állandó testület megalapítását *inter alia* egy európai kulturális központ lényegének és kialakításának

megfontolására. Ez a testület minden kormányzati felügyelettől függetlenül központi feladataként látná el Európa hangjának felemelését. Az európai kulturális központ azonnali feladatai lennének:

(a) Az európai egység tudatának terjesztése minden információs médiumon keresztül, a sajtóban, publikációkban, filmen és rádióban, valamint iskoláskorú gyermekek, egyetemi hallgatók és dolgozók minden oktatási intézményén keresztül.

(b) Találkozási pont biztosítása a mérvadó gondolkodók számára, lehetővé téve, hogy kifejezésre juttassanak egy hitelesen európai nézőpontot a kontinens életét befolyásoló valamennyi nagy kérdésben a közvélemény felvilágosítása és a kormányoknak javasolt intézkedések útján.

(c) Éber figyelem gyakorlása a párbeszéd során használt szavak fölött, amely nélkül semmilyen egyezség nem köthető.

(d) Megerősítése (a) minden polgár jogának az aktuális események valódi tényeinek megismeréséhez, értelmezéstől vagy kommentártól nem befolyásoltan, és (b) minden kormányzat feladatának, hogy biztosítsa polgárai számára e jog gyakorlását bármiféle nyomástól mentesen.

(e) Az eszmék, az irodalom és műalkotások országok közötti szabad áramlásának előmozdítása.

(f) A tudományos kutatások összehangolásának elősegítése a huszadik századi európai emberhez illő állapotba, különösen az oktatás, pszichológia, filozófia, szociológia és jogtudomány terén.

(g) Minden, az európai egyetemek föderációjára és az államtól vagy politikai nyomástól való szabadságuk biztosítására irányuló törekvés támogatása, a szoros, európai szintű együttműködés előmozdítása minden tanár között, ideértve a történelem-tankönyvek felülvizsgálatát, ahogy azt a skandináv országok már megtették.

Európai fiatalok intézménye

(2) FELISMERI, hogy Európa jövőjének záloga a felnövő generáció, és hogy a fizikai, morális és intellektuális karakter kialakítása az anyáktól és a tanároktól függ:

(3) JAVASOLJA

(a) hogy mind az anyákat, mind a tanárokat fel kell szólítani, hogy vállaljanak jelentős szerepet a konferenciákon és kulturális tevékenységekben;

(b) egy gyermekkori és fiatalkori problémák európai intézetének megalkotását:

(i) minden ez irányba mutató erőfeszítés összehangolását, és a gyermektáplálással, jellemépítéssel, fiatalkori bűnözők jó útra térítésével, valamint a háborús áldozatok, miszerint árvák, hontalanok és magukra hagyott gyermekek rehabilitációjával és örökbefogadásával összefüggő jelenlegi problémák legjobb Európa-szintű megoldási módjának kutatását.

(ii) a minden osztálybéli európai fiatalok közötti eszmecsere előmozdítását finanszírozás és lehetőségek biztosításával tanulmányaikhoz, tanonckodásukhoz és utazásaikhoz.

Emberi jogok

(4) MEGERŐSÍTI, hogy az emberi jogok az egyesült Európáért való erőfeszítéseink nélkülözhetetlen alapjai, és az emberi jogok nyilatkozata nem elégséges, hacsak nem teszik törvénytől fogva kötelezővé egy, az európai unió tagállamai között elérendő meg egyezés útján.

(5) ELENGETHETETLENNEK TARTJA ezen jogok megóvásához egy legfelsőbb bíróság megalapítását államok fölött álló igazságszolgáltatással, amelyhez a polgárok és csoportok fordulhatnak, és amely képes biztosítani a nyilatkozat megvalósítását.

V. – ZÁRÓ PLENÁRIS ÜLÉS

A kongresszus záróülése M. van Zeeland elnökletével zajlott le. **Mr. Masefield** felolvasott egy köszönőverset Hollandiához. Következőként **Mme van Anrooy**²⁵ átnyújtott egy emlékkönyvet Mr. Churchillnek. **Mme Saunier**²⁶ ezután felolvasta a női delegátusok határozatát, amelyben fogadalmat tettek az európai egység támogatása mellett.

Mr. Duncan Sandys,²⁷ a Végrehajtó Bizottság elnöke köszönetét fejezte ki a Holland Szervezőbizottság Nemzetközi Bizottsága felé. Áttekintette a kongresszus eredményeit, és jövőbeli terveket vázolt fel.

„Vitáink – mondta – az egyetértés rendkívül figyelemreméltó szintjére jutottak. A legmeglepőbb az a komolyság volt talán, amellyel a kongresszus a kötelezettségeit kezelte. Három és fél nap alatt a bizottságok és a plenáris ülés vitái összesen közel 60 órát tettek ki. Ez meggyőző tanúbizonyságát adja elszántságunknak a lehetséges fennálló különbségeink áthidalására, ezáltal pedig egy alap megtalálására, amelyen együtt munkálkodhatunk közös célunk megvalósításáért, amiben mindnyájan odaadóan hiszünk.”

²⁵ Valószínűleg a kongresszuson részt vevő női egyesületek egyikének a képviselője.

²⁶ Claire Saunier (1908–1998) csatlakozik a szakszervezeti (CGT) mozgalomhoz; neves francia ellenálló, részt vesz a Nemzeti Felszabadító Mozgalomban, s ezen mozgalom női tagozatának a Femmes de la Libération Nationale-nak a főtítkára; 1946–1948 között köztársasági tanácsos és a Köztársasági Tanács titkára; mindenekelőtt a nemzeti oktatási bizottságban az oktatás területén tevékenykedik; de munkaüggyel, társadalombiztosítással, családpolitikával és a közegészségüggyel is foglalkozik.

²⁷ Edwin Duncan Sandys (1908–1987) diplomata, konzervatív brit politikus, Churchill veje. A háború alatt miniszteri funkciót tölt be. 1947-ben Churchill-lel együtt létrehozza a brit Egyesült Európa Mozgalmat. Szorgalmazza a különböző európai egységmozgalmak egyesítését, s a londoni székhelyű Európai Egységmozgalmakat Koordináló Nemzetközi Bizottság végrehajtó bizottságának az elnökévé választják. Fontos szerepe van a hágai Európa-kongresszus megszervezésében, melyen a brit Egyesült Európa Mozgalmat képviseli. 1948 és 1950 között az Európa Mozgalom elnöke. 1950 és 1960 között konzervatív párti miniszter.

„Európa egyesítésének folyamata immár túlhaladt az elméleti szakaszon. Fenyégető események nyomására számos kormányzat elfogadta az együttműködés szükségességét a gazdasági és katonai szférában, hogy így nézhessenek szembe bizonyos veszélyekkel. Gratulálunk nekik ahhoz, amit az utóbbi néhány hónapban elértek. Ám ne hagyjuk, hogy lelkesedésünk eltúlozza a megtett előrehaladást, sem azt, hogy alábecsülje a távolságot, amelyet még be kell járnunk. Hosszú út vezet egy nemzetközi, hatékony erővel felruházott európai hatóság felállításához, és végső soron ez az igazi próbája őszinteségünknek és elszántságunknak.”

„Azt is érdemes tekintetbe vennünk, hogy amint az elvek kinyilvánításának szakaszából továbblépünk azok gyakorlatba ültetésének szakaszába, a nehézségek nagymértékben nőni fognak. Tudjuk, hogy Európa egyesülése mérhetetlen előnyököz juttatja minden föld minden népét. De nem tethetjük, hogy ezt bizonyos nemzeti és rétegérdekekkel való átmeneti ütközések nélkül elérhetjük. Attól tartok, élénk ellenállásra kell számítanunk azoktól, akiknek érdekeit csorbítjuk, és ők mindent megtesznek majd, hogy a hazafias érzelmek mozgósításával, azokkal visszaélve tartóztassák fel kormányzataikat. Ha a kormányok ellen kívánnak állni ezeknek a nyomásoknak, maguk mögött kell tudniuk a tájékozott és meggyőzött közvélemény támogatását.”

„A népi támogatás, sőt népi türelmetlenség ezen ellenerejének kialakítása nélkülözhetetlen tényező az európai egységesítés folyamatában. Ez természetesen nem egy olyan feladat, amelyre a kormányok önmagukban vállalkozni tudnának. Erre csak független szervezetek képesek. Ha egészen mostanáig hasznosak voltak az európai egységért munkálkodó független szervezetek, úgy szerepük minden korábbinál fontosabb az elkövetkező szakaszban.”

„Mi, akiket az a megtiszteltetés ért, hogy a kezdeti fázisban apró szerepet játszhattunk, az elsők között ismerjük fel, hogy többé nem helyénvaló ezt a nagy mozgalmat továbbra is az üttörők szűk körére korlátozni. Ha mozgalmunk fel akar nőni köteleességeinek nagyságához, úgy a legszélesebb és legbiztosabb

alapokon kell nyugodnia. A kampányt irányító nemzetközi szervezetnek minden országban a hatalmat gyakorló szervektől kell nyernie felhatalmazását, amelyek képviselik mindazt, ami fontos az ország politikai, gazdasági és kulturális életében. Ahol ilyen szervek már léteznek, ott szélesíteniük és erősíteniük kell őket. Ahol még nem léteznek, ott létre kell hoznunk őket. Ez az a sürgető feladat, amelynek elvégzésére kérjük minden delegáció tagjait, amikor visszatérnek hazájukba.”

„Ezek a nemzeti csoportosulások, amelyek magukban fogják foglalni a különböző létező szervezetek képviselőit, ahogy másokat is, akik jelenleg még nem tartoznak semmilyen szervezethez, reményeink szerint egyet fognak érteni egy kibővített és megerősödött európai mozgalom nemzetközi tanácsának együttes megalakításában.”

„A kampányt minden számunkra elérhető csatornán keresztül folytatnunk kell – parlamenti intézkedések, közgyűlések és demonstrációk, fiatalok gyűlései, technikai tanulmányok és konferenciák, és természetesen folyamatos kapcsolat a sajtóval és a modern propaganda minden médiumával. Emellett keresnünk kell az olyan szervezett testületek együttműködését, mint a politikai pártok, szakszervezetek, szakmai társaságok, fiatal mozgalmak és nők szervezetei.”

„Egyedüli komoly ellenfeleink – zárta sorait Mr. Sandys – a gyávaság, amely a képzelőerő hiányából keletkezik, a szkepticizmus, amely egy korlátolt nemzeti perspektívából ered; a rétegérdekek obstrukciója, amely a mindenki számára elérhető nagyobb és fontosabb előnyök meg nem értéséből fakad, és végül az általános tehetetlenség, amely hosszú korokon át mindig is fő akadálya volt bármiféle nemes ügynek. Ezeken felülkerekedhünk, saját hitünk erejével és a forradalmi hévvel, amellyel kinyilatkoztatjuk ezt a hitet, felül is fogunk kerekedni.”

De Madariaga²⁸ professzor elmondta, hogy egy európai unió építése során szem előtt kell tartani a múlt leckéit. Nagy nem-

²⁸ Salvador de Madariaga (1886–1978) spanyol mérnök és író. 1922 és 1928 között a Népszövetség leszerelési bizottságának a felelőse, majd a spanyol irodalom professzora Oxfordban. A fiatal Spanyolország követte Washingtonban 1931-ben és Párizsban 1932–1934 között, mely számos kapcsolat kiépítésé-

zetközi építmények emeltettek már korábban, és összeomlottak, nem azért, mert az alapok nem voltak szilárdak, hanem mert az építmények hit nélkül álltak.

„Európának meg kell születnie, és Európa meg is fog születni abban a pillanatban, amikor a spanyolok azt mondják: »a mi Chartres-ünk«, az angolok, hogy »a mi Krakkónk«, az olaszok, hogy »a mi Koppenhágánk« és a németek, hogy »a mi Brugge-ünk«. Ekkor Európa élni fog, mert ekkor a történelmet vezérlő szellem kimondja a teremtő szavakat: »Fiat Europa!«²⁹

M. Bichet³⁰ elmondta, hogy a mindenki által áhított unió csak akkor érhető el, ha némák a gyűlölet szavai, melyek Európát uralják. A keresztények, akiknek első alaptétele felebarátjuk szeretete, és akik tudják, hogy a szeretet erősebb a gyűlöletnél, kötelességüknek érezték részt venni a kongresszuson és munkálkodni egy európai föderáción.

A kereszténydemokrata pártok szinte minden európai országban nagy részt vállaltak a kormányzati felelősségből, és egyedül vagy a szocialistákkal szövetségben a szabadság és társadalmi igazságosság szilárd támaszai lettek, amely nélkül az európai unió nem volt lehetséges.

Európa régi gazdasági és politikai rendszere halott volt. A túlélés érdekében Európának azonnal és határozottan a politikai és gazdasági unióhoz vezető útra kellett lépnie. Ám a klaszikus liberális fogalmak nem voltak elegendőek. Európa nem épülhetett fel, ha nem fordított minden téren kellő figyelmet a

re ad lehetőséget számára. 1936-ban a spanyol polgárháború elől Angliába menekül, a Franco-rezsim heves ellenzője. Európa egyesítésének támogatója. Meggyőződése, hogy az elit jelentős szerepet fog játszani az európai konstrukció formálásában. A hágai kongresszus kulturális bizottságának az elnöke, ahol Denis de Rougemont-nal működött együtt. 1949-ben részt vesz a Collège d'Europe létrehozásában, és a vezetőségi tanács elnöke lesz. Az Európa Mozgalom kereteiben részt vesz az Európai Kulturális Központ létrehozásában.

²⁹ Legyen Európa! (latin)

³⁰ Robert Bichet (1903–2000) francia politikus. A második világháború alatt részt vesz az ellenállási mozgalomban. A felszabadulást követően De Gaulle kinevezi az információs szolgálat élére, majd a Bidault-kormányban vállal szerepet. Támogatja az európai unió létrehozását. Az Új Nemzetközi Csapat (Les Nouvelles Equipes Internationales) nevű kereszténydemokrata formáció elnöke.

nép vágyaira. Nem lehetett uniót elérni, vagy csak tökéletlenül lehetett elérni, ha építésébe a dolgozók nem kapcsolódtak be.

„Ezért – zárta M. Bichet – *a Nouvelles Equipes Internationales elégedettségét kívánom kifejezni, hogy a kongresszus hivatalosan rögzítette szándékát a dolgozók bevonására ebbe a feladatba. Szabadjon kifejeznem azt a kívánságot is, hogy a Koordináló Bizottság, amely tovább viszi munkálkodásunkat, hű kifejezése legyen a kongresszuson részt vevő valamennyi alkotóelemnek, és munkája legyen építő, hatékony és sebes.*”

M. Ramadier³¹ elmondta, hogy Európát látta nemes vonásai-val kibontakozni a kongresszusból, hibáival, abszurditásaival (amelyek csupán a nagyság átellenes oldalai voltak) és szórshasogatásaival együtt, amelyben a modern szindikalisták³² semmivel sem maradtak el Szókratész mögött.

„Európa e nagy keresztmetszete – mondta – olyannyira sikerrel járt az alaposság megvalósításában, és pedáns érveléssel olyan tökéletes gondolati egyensúlyt ért el, hogy ami először látszólag elkerülte figyelmünket, végül tisztán előttünk állt.”

„Akárcsak Don Quijote, mindannyian hadakoztunk szél-malmokkal a magunk idejében. Álmodozók vagyunk, de az észérveknek ebben a világában álmaink életünk céljaivá lesznek. Felemelik szívünket és lelkünket, és végül lehetővé teszik számunkra olyan nagyszerű dolgok megvalósítását, amelyeket a puszta ész lehetetlennek ítélt.”

³¹ Paul Ramadier (1888–1961) francia államférfi, szocialista politikus. Helyettes államtitkár a Népfront kormányban (1936), majd munkaügyi miniszter (1938–1940). Képviselőként visszautasította Pétain teljhatalmát. Ellenálló a második világháborúban. A IV. Köztársaság alatt folytatja a politikai karrierjét és részt vesz az alkotmány megalkotásában. Az 1947 júniusában létrehozott Egyesült Európa Francia Tanácsának az elnöke. 1948-ban a hágai Európa-kongresszus politikai bizottságának az elnöke, majd ezt követően az Európa Tanács megalakulását előkészítő bizottság elnöke. Unionista politikus, a kormányköziség híve. De Gaulle-hoz csatlakozik 1958-ban.

³² 1941-ben összeomlott a francia CGT (szakszervezeti mozgalom), és titkos földalatti szervezetté vált. 1944-ben helyreállították a szakszervezeti szabadságot. 1947-ben a CGT-től különvált a kommunista párt uralmát ellenző reformista irányzat, és létrehozta CGT-FO-t, melynek szokásos névhasználatára Force Ouvrière (FO).

„Ha Theokritosz vagy Molière lennék, írnék néhány rövid, szórakoztató karcolatot erről a kongresszusról egy más megvilágításban. Mindegyiknek lenne egy tanulsága, és a tanulság ilyesmi lenne: örök Európa, most, hogy alakot öltöttél és izmaid nőnek, oly sok megvalósítandó álmod van, oly sok nagyságod, hogy megmutasd a világnak, amivel holnap új korszakot tudsz nyitni a világ számára.”

Az **elnök** ekkor felszólította **M. de Rougemont**-t az *Üzenet az európaiakhoz* című kiáltvány³³ felolvasására, amelyet alább közlünk.

A kongresszus záróbeszédében az **elnök** kifejezte a delegátusok köszönetét Öfelségének Wilhelmina királynőnek, a holland kormánynak és minden hollandnak vendégszeretetükért. Majd köszönetet mondott a szervezőbizottságnak, különösen Mr. Duncan Sandysnek, Dr. Retingernek³⁴ és Kerstens szenátor-nak, akiknek fáradhatatlan erőfeszítései nélkül a kongresszus nem jöhetett volna létre.

„Talán azt gondolják – folytatta –, hogy most gratulálni fogok minden delegátusnak, és elégedettségemet fejezem ki a kongresszus sikere miatt. Ám nem a mi feladatunk megmondani, hogy teljesítettük-e kötelességünket. Mások fogják megmondani, hogy sikerrel jártunk-e feladatunkban. De azt el kell mondanom, hogy úgy érzem, Európa kongresszusa méltóvá vált a nevére.”

„Önök súlyos felelősséget vettek vállukra azzal, hogy Hágába jöttek, és úgy dolgoztak, ahogyan azt tették; különösképpen az egyesült Európáért folytatott kampány sikerességének felelősségét.”

„Önök most Európa-szerte otthonaikba térnek. Az Önök feladata, hogy magukkal vigyék az imént felolvasott üzenetet, és hogy terjesszék a nemes eszméket, amelyeket kifejez. Szerte Európában a hatalmi szervek erre az üzenetre várnak. Üdvözölni

³³ Az *Üzenet az európaiakhoz* kiáltvány szövegét Rougemont írta.

³⁴ Joseph Retinger (1888–1960) lengyel politikai tanácsadó. A háború után a kommunista párt száműzte Lengyelországból. Európa egyesülésének a támogatója, az Európa Mozgalom és az Európa Tanács egyik alapítója. Az Európai Szövetség a Gazdasági Együttműködésre társalapítója.

fogják, és saját vágyaikat látják majd benne. Ám végső célunk nem fog megvalósulni, ha ezek, milliók nem támogatják Önöket feladatuk elvégzésében.”

„Hosszú idő óta először végre alakot öltenek reményeink, ahogy a ködből kibontakoznak. Ezek egy olyan világ reményei, amelyben az emberek végre jól tápláltak, megfelelően öltözöttek lesznek, tisztességes fedél kerül a fejük fölé, és megszabadulnak a félelemtől, a hiánytól és a következő nap miatti aggodalmaktól. Ebben a világban útmutatóként és úttörőként az egyesült Európa újra hagyományos szerepét fogja játszani, és újra azzá a nagyszerű kulturális és békés erővé válhat, amelyre az egész emberiség legmagasabb elvárásait helyezheti.”

„Ezennel lezárom a kongresszust, és megkérem Önöket, hogy álljanak fel, és szenteljék magukat az egyesült Európa ügyének.”

M. van Zeeland beszédét hosszan tartó taps fogadta, és ezzel a kongresszus május 10-én, hétfőn 19:50-kor véget ért.

* * *

ÜZENET AZ EURÓPAIAKHOZ

Európát fenyegetik, Európa megosztott, és a leghatalmasabb veszély éppen megosztottságából fakad.

Széthasadt Európánk elszegényedve, áruinak mozgását gátló, de védelmet többé nem nyújtó akadályokkal terhelt a vesztébe menetel. Egyedül egyik országunk sem remélheti komolyan függetlenségének megvédését. Szabad beleegyezésen alapuló unió nélkül jelen anarchiánk holnap erőszakosan egyesít majd minket, akár egy idegen birodalom közbeavatkozásával, akár egy politikai párt bitorlásán keresztül.

Eljött az óra a veszélyhez mérhető léptékű cselekvésre.

A sorsunkban osztozó tengerentúli népekkel együtt holnap megépíthetjük korunk legnagyobb politikai építményét, és legnagyobb gazdasági egységét. A világtörténelem soha nem látta

még szabad emberek hatalmasabb gyülekezetét. A háborút, a félelmet és nyomorúságot soha nem tartotta még sakkban félelmetesebb ellenség.

Európa küldetése e nagy veszély és e nagy remény között világos: a sokféleség iránti hajlamuknak és a modern közösségi élet feltételeinek megfelelően egyesítenie kell népeit, így nyitva utat a szervezett szabadságnak, amelyet a világ keres. Feléleszteni találékony erejét az egyén feladatainak és jogainak nagyobb védelmére és tiszteletére, amelynek minden hibája ellenére Európa a legnagyobb élharcosa.

Az emberi méltóság Európa legkiválóbb eredménye, a szabadság az igazi erőssége. Küzdelmeinkben mindkettő kockán forog. Most szükség van kontinensünk egyesítésére, nemcsak azon szabadságok megvédésére, amelyeket elnyertünk már, hanem hogy azok jótéteményeit kiterjesszük az egész emberiségre.

Ettől az uniótól függ Európa sorsa és a világ békéje.

Vegyük hát mindannyian tudomásul, hogy mi, európaiak, Európa minden népe akaratának kifejezésére összegyűlve, ünnepélyesen kinyilatkozzuk közös céljainkat a következő öt cikkelyben, amelyek összefoglalják a kongresszus által elfogadott határozatokat:

Fogadalom

(1) Egy egyesült Európát akarunk, amelynek teljes területén visszaállítjuk a személyek, eszmék és javak szabad mozgását;

(2) Egy nyilatkozatot akarunk az emberi jogokról, amely garantálja a gondolat, gyülekezés és szólás szabadságát, valamint politikai ellenzék alkotásának jogát;

(3) Egy törvényszéket akarunk, az e nyilatkozat betartatásához megfelelő hatalommal felruházva;

(4) Egy európai gyűlést akarunk, ahol minden nemzetünk valódi erői képviselve vannak;

(5) És fogadalmat teszünk, hogy otthonainkban és a nyilvánosságban, politikai és vallási életünkben, szakmai és szakszervezeti köreinkben teljes támogatásunkat biztosítjuk min-

den, e magasztos célért dolgozó ember és kormány számára, amely cél a béke utolsó esélyét és egy nagyszerű jövő egyetlen esélyét kínálja ennek a generációnak és a rá következőknek.

Konok Péter fordítása

DENIS DE ROUGEMONT

A hágai kongresszus, avagy Európa hangja*

A legfelül hatalmas tetőzetet tartó faragott széles gerendákból, ékvonalakból és keresztgerendákból álló építészet látványára egy pillanatig azon tűnődtem, hogy a pajtásaimmal tizenkét évesen egyik gerendáról a másikra szokelltünk anélkül, hogy lenéztünk volna az alattunk tátongó mélységbe... Gyorsan elszédülök. Lefelé fordítom a tekintetemet a csupasz fehér falak mentén a címerek soráig, melyeken hármásával fekvő orosz-lánok láthatók. Lejjebb függő kárpitok. A fejem felett egy széles, négyszögletes, vörös és arany selyemmel bevont baldachin. Egy súlyos bíborszínű bársonyfüggöny redőinek támasztom

* Denis de ROUGEMONT: Le Congrès de la Haye ou la voix de l'Europe. In: Denis de ROUGEMONT: *L'Europe en jeu. Trois discours suivis de Documents de la Haye*. Éditions de la Baconnière, Neuchâtel, 1948. © Éditions de la Baconnière, Boundry (Suisse) 125–141.

Denis de Rougemont (1906–1985) svájci író, filozófus, egyetemi professzor. A perszonalista filozófia képviselője, miként Robert Aron és Alexandre Marc, melyet Gabriel Marcel és Emmanuel Mounier fejlesztettek ki. Védelmelte a személyi szabadságot a totalitárius rendszerekkel szemben, elutasította a nacionalizmust és maróan kritizálta a náciizmust. A háború meggyőzte arról, hogy egyedül egy világföderáció képes kivezetni a nemzeteket (államokat) a társadalomszervezés zsákutcájából. Az európai föderáció létrehozását a világföderációhoz vezető első lépésnek tekintette. Aktívan részt vett az Európai Föderalista Unió létrehozásában. A hágai kongresszus kulturális bizottságának az egyik jelentéstevője volt, s ő írta és olvasta fel az *Üzenet az Európaiakhoz* című deklarációt a kongresszus végén. Rougemont szervezte 1949-ben az első európai kulturális konferenciát, majd a következő évben részt vett az Európai Kulturális Centrum létrehozásában Genfben, melynek ő lett az első igazgatója. 1954-ben Schumannal és Brugmansszal létrehozta az Európai Kulturális Alapítványt.

a fejemet. Kik ezek az emberek körülöttem, akiknek az arcát kivilágítja a vetítőlámpák fénycsóvája? A karszékek háttámlái mögül előbukkanó elbűvölő hátaik és tarkók két sora mögött ülök. A széles vörös tarkó Ramadier, a higgadt szőke tarkó van Zeeland, s a tarkónélküliség amott Paul Reynaud.² Fekete, lesimított hajú fej hajol oda egy női kalaphoz – igen, ez Juliana hercegnő.³ A fehér, duzzadt tarkó fekete frakk felett Winston Churchill. Tőlem jobbra és balra néhány barát arca, fiatal volt holland szocialista miniszter, fiatal volt angol konzervatív miniszter, Coudenhove mandulaszeme, Lord Layton⁴ voltaire-i mosolya, egy férfi feketében hosszú nyakláncot hord keresztben a mellén... Hol vagyok? Melyik korban? Álmodom? Mi történik?

Valaki egy mikrofon előtt beszél, s a tereméből hallom a hangot: „The task before us, at this congress, is not only to raise the voice of Europe as a united home... We must here and now resolve that a European Assembly shall be constituted...”⁵

² Paul Reynaud (1878–1966) francia jogász és politikus. A III. Köztársaság alatt többször tölt be miniszteri posztot, többek között Daladier kormányában pénzügyminiszter 1938-ban. 1940. március–június között miniszterelnök, megtagadja a németekkel a fegyverszünet aláírását, és lemond. Pétain marsall váltja fel. Menekülési kísérlete Franciaországból sikertelen, a Pétain-adminisztráció letartóztatja. 1942 és 1945 között fogságban van Németországban, majd Ausztriában. A háború és bebörtönzés után 1946-tól 1962-ig a francia nemzetgyűlés tagja, 1948-ban nemzetgazdasági és pénzügyminiszter, 1953–1954-ben a minisztertanács elnöke, 1952-től az Európai Szén- és Acélközösség közgyűlésének a tagja. Támogatja az Európai Egyesült Államok létrehozását. Részt vesz az V. Köztársaság alkotmányának a megfogalmazásában. 1962-ben lemond a De Gaulle-lal való nézeteltérése miatt.

³ Juliana hercegnő (Juliana Louise Emma Marie Wilhelmina, Hollandia hercegnője, Oranje-Nassau hercegnő, Mecklenburg hercegnője) Hollandia királynője 1948. szeptember 4-től 1980. április 30-ig. Mielőtt édesanyjától átvette a trónt, régens-hercegnő volt.

⁴ Walter Thomas Layton (1884–1966) brit közgazdász, liberális párti politikus, újságtulajdonos és szerkesztő. 1922-től 1938-ig az *Economist* szerkesztője, majd 1944–1963 között az *Economist Newspaper Ltd.* elnöke. Együttal 1930 és 1940 között a *News Chronicle* újság főszerkesztője, melyet a háború után is folytat 1960-ig a lap megszűntéig. A háború után az Európa Tanács parlamenti közgyűlésének az alelnöke.

⁵ „Az előttünk álló feladat ezen a kongresszuson nemcsak az, hogy felemljük Európát mint egy egyesült hazát... Itt és most határoznunk kell, hogy létrehozunk egy Európai gyűlést” (*A ford.*).

Igen, ez egy álom, mely valóra vált. S nekem húsz éve az álom.

A tágas Lovagteremben, mely egy nagyon régi Parlament gyűlésterme, előttünk és körülöttünk is ezer ember, ezer európai. Felismerek néhány arcot a tömegben, Anthony Eden⁶ bajuszát, Daladier⁷ homorú ábrázatát, az *Alice Csodaországban* bolond kalaposának az arcát (ez csak Bertrand Russel lehet), Prieto⁸ fényes koponyáját, William Rappard⁹ ősz fürtjeit, a vérbeli angolt: Charles Morgant,¹⁰ egy érseket, aki a Vatikánt képviseli, egy Lord Bishop¹¹-ot, aki Canterburyt képviseli, angol szocialista képviselőket, egy életvidám olasz anarchistát, keret nélküli szemüveget viselő német minisztereket... De miért tört ki ez a hatalmas taps? „Európa, mondta valaki a mikrofonba az imént, a nonkonformisták civilizációja!” Ránézek a szövegre, amit kaptam. „Európa az önmagával szüntelenül küzdő emberek hazája, az a hely, ahol a bizonyosságot csak a szüntelen felfedezése árán fogadják el igazságként. Más kontinensek a hatékonyságukkal büszkélkednek, de az európai szellemi légkörben lesz az élet veszélyes, kalandos, csodálatos és tragikus – s ezáltal élni érdemes.” Brugmans barátom, holland munkáspárti beszél így tizenkét volt miniszterelnök, hatvan miniszter és volt miniszter, kétszáz európai parlamenti képviselő, valamint huszonöt országból érkezett hatszáz másik küldött előtt... Tény és való, a kongresszusunk kétszeresen is nonkonformista, gon-

⁶ Anthony Eden (1897–1977) konzervatív párti brit politikus; külügyminiszter három kormányban is (1935–1938, 1940–1945, 1951–1955), 1955 és 1957 között Nagy-Britannia miniszterelnöke.

⁷ Édouard Daladier (1884–1970) francia politikus, Franciaország miniszterelnöke 1933-ban, majd rövid ideig 1934-ben, s ezt követően a második világháború kezdetekor, 1939–1940-ben.

⁸ Indalecio Prieto Tuero (1883–1962) spanyol politikus, miniszter, a Spanyol Szocialista Munkáspárt elnöke 1935 és 1948 között.

⁹ William Emmanuel Rappard (1883–1958) közgazdász, jogász, professzor a Genfi Egyetemen; befolyásos diplomata a két világháború között; a Népszövetség Gyámügyi Tanácsában tevékenykedik, az ENSZ Nemzetközi Munkaügyi Szervezetében és az ENSZ-ben Svájcot képviseli.

¹⁰ Charles Morgan (1894–1958) brit író, vonzódott a francia kultúrához.

¹¹ Az anglikán egyház püspökeinek tradicionális megszólítása.

dolom magamban, hiszen egy közös alkotásért képes volt összehozni a konformistákat és a nonkonformistákat...

Az imént vonultunk át a termen, a menetet Churchill és neje vezette. Virág volt mindenütt, a palotaudvaron harsona szólt. – Akár egy esküvő! – sügta a szomszédom.

Ki lép frigyre kivel? Talán Churchill a Labourrel?¹² Vagy az idős államférfiak az antifasiszta Ellenállás idején felnőtt nemzedékekkel? Vagy a tegnap győzői a tegnap legyőzötteivel? (Vannak közöttünk német, osztrák és olasz delegációk is.) Vagy a Nyugat a Kelettel? Nem: a jelen lévő mintegy harminc román, lengyel, cseh, magyar és jugoszláv sajnos még csupán „megfigyelő”.

Várjunk: még csak most veszi kezdetét a kongresszus. Egyedül a történelem fogja megfejteni e példátlan szertartás valódi értelmét.

*

A francia-svájci falum¹³ békéjében írok most. (A határ innen ezerkétszáz méter. Minden átkelés alkalmával felújítom magamban a kongresszus végső kötelezettségvállalását: „Egy egyesült Európát akarunk, amelynek egész területén biztosított az emberek, az eszmék és a javak szabad áramlása.”) Több száz cikket futottam át Hágáról az utóbbi két hétben. E gyűjtemény apropóján átolvastam a beszédeimet. Próbálom összevetni ezeket, és ideiglenes következtetést felvázolni, mielőtt elutazom.

A kongresszus folyamán történtek közül mindennél jobban meglepett a lelkes tapsvihár, mely Brugmans európai „nonkonformizmusra” vonatkozó mondatát¹⁴ üdvözlte. (A sajtóban kevés utalás van rá.) És ez nem a véletlen műve volt, hiszen amikor ugyanezen a megnyitó ülésen Paul Ramadier szükségesnek tartotta azt mondani: „Nem azért vagyunk itt, hogy föderalista

¹² Labour Party – a brit Munkáspárt

¹³ Saint-Aubin svájci falu Fribourg kantonban, a Rougemont család innen származik.

¹⁴ Utalás Brugmansnak a hágai kongresszus május 7-i a nyitó plenáris ülésén elmondott nagy beszédére, amelyben az európai civilizációt nonkonformista civilizációnak nevezte.

forradalmat csináljunk”, fagyos csend volt a válasz. Ezután kevésbé lepödtünk meg azon, hogy a gyűlés egyhangúlag fogadta el a föderalista téziseket, jöllehet, egyenként véve a küldötteket, a többségük bizonyára elismerte volna, hogy tökéletesen idegen számára az eredeti doktrína. E zárószavazások nem magyarázhatók kollektív áttéréssel. Tanúskodnak a résztvevők félig öntudatlan, félig átgondolt szándékáról, hogy csatlakozzanak az egyedül koherens és támadó bázist adó állásponthoz: a föderalista állásponthoz, amely Európa jelen állapotában történetesen „nonkonformista”.

Persze létezik – és ismerni vélem – a föderalizmusnak egy *ortodox* doktrínája. A védelmezői olykor aggódnak amiatt, hogy az általuk levont gyakorlati következtetéseket magukévá teszik olyan politikusok is, akik még nemzetekben, racionális egyesülésben vagy csak a „Két Nagy”¹⁵ egyike elleni védekezésben gondolkodnak. Egy hithű keresztény is igen kényelmetlenül érezné magát, ha a temploma egyszerre megtelne hitetlenek tömegével, akik vele mondják fel ugyanazt a szöveget: elgondolkozna azon, milyen félelem hajtja őket, milyen hatalmas közveszedelmet tettek közhírré... De óvakodjunk a kategóriák összemosásától. Ha a föderalizmus politika kíván lenni, és nem szekta vagy teológia (habár többek gondolkodását szövi át erős vallási kötődés), akkor olyanokkal is kénytelen együtt dolgozni, akik az övétől eltérő okok miatt csatlakoztak hozzá. A politika terén az igazi siker titka majdnem mindig a *nehéz* kompromisszum. Egy doktrína – legyen bár a jó vagy a legjobb – fölényes győzelme vagy rövid életű, vagy megágyaz egy totalitárius jövőnek.

Mi lesz Hága jövője? Milyen konkrét eredményeket értünk el? Én kettőt látok, mely jelentőségében felülmúlja az elfogadott határozatokat.

Az Európa-kongresszus célja volt, hogy sokkot váltson ki és felrázza a közvéleményt. Ezt nagy részben, sőt az érdemének megfelelően teljes mértékben beváltotta. Európa lelkiismeretének felébresztése volt az egyetlen eszköze a cselekvésre. Már amennyire sikerült neki, létrehozta az európai uniót az ENSZ-

¹⁵ A Szovjetunió és az Egyesült Államok.

ből hiányzó alapokra építve: ezek a társadalmi csoportok tudatos akarata és az egyének lelkesedése. Márpedig ez a lényeg, ha demokrácia van, mert minden más már ebből következik.

Az Európa-kongresszus lehetővé tette a valódi nehézségek alapos feltárását, ami az egyedüli eszköz az európai föderáció megvédésére a szkeptikusok, a reakciósok, a baloldal vagy a nagytőke fanatikussai, a becstelen nacionalisták vagy az utópista merengők szokásos ellenvetéseivel szemben. Jelentős eredmény magában az a tény, hogy a szenvedélyes vitákat egyhangú egyezség zárta le – a szakadás helyett, amely háromszor kísértett.¹⁶ Lehetséges, hogy a legkeményebb csatát az európai egységért megnyertük Hágában, még ha a leglátványosabb következtetéseket később, másutt is kell majd levonnunk belőle.

A teljes kontinentális sajtó „föderalista” kongresszusként emlegette az Európa-kongresszust. A föderalista csoportok valójában kisebbséget alkottak. Az „unionista” irányzat volt túlsúlyban az öt képviselő államférfiak száma és befolyása tekintetében is. Magáénak tudhatta a vezénylő állások többségét is. Mit kívánt? Nehéz világos választ adni úgy, hogy ne kövessünk el árulást ellene. „Európa országainak erősebb egységét” kívánta, a kongresszusi résztvevőknek általa küldött meghívó szerint. A kifejezés határozatlan és kevésbé meggyőző. Milyen természetű egységet? És minél erősebbet? Ez túl bőbeszédű vagy túl szűkszavú meghatározás. Nem szolgál munka vagy egyezség alapjául. Ugyan ki merné ellenezni általában véve a kicsivel több egységet? Ezzel szemben a federalisták olyan határozott

¹⁶ Heves vita bontakozott ki Jean Mathé, francia szocialista küldött felszólalása kapcsán, aki azt kifogásolta, hogy megváltoztatták a határozat bevezetőjének szövegét, és a munkások és a szakszervezetek nincsenek benne a szövegben, mintha nem lennének kompetensek Európa építésében. Tiltakozásul a szakszervezeti képviselők vele együtt elhagyták a termet. Végül Mathé elérte a célját, s a határozat szövegébe bekerült, hogy a munkások és az őket képviselő szervezetek szorosan kell hogy kapcsolódjanak az egyesült Európa gazdasági fejlődéséhez. A munkások kifejezést széles értelemben használták: gyári munkás, farmer és egyetemi dolgozók.

intézkedéseket, elsősorban intézményeket követeltek, amelyek előreláthatóan meghaladják az abszolút nemzeti szuverenitást, ám még nem érik el a megosztottsággal azonosan veszélyes totális „egységet”. Ezért a kongresszus előtt számítani lehetett arra, hogy Hágában az „unionisták” inkoherenciája csak a fék szerepét fogja játszani a koherens és célkitűzéseiben szilárd föderalizmussal szemben. Ez is történt. Egyhangúlag fogadták el a föderalista irányzat által védeltetett tézisek többségét – amelyeket már a montreux-i kongresszus¹⁷ beszámolója is tartalmazott. Ami az unionista irányzat tevékenységét illeti, főként a szükséges óvatosságra és a várható akadályokra való szüntelen emlékeztetésben merült ki. Sikerült elsüllyesztenie a túl határozott fogalmakat – mint a föderáció – olyan általános fogadalmakba, melyek semmire sem köteleznek, de legalább még szabadon hagyják az utat. A hezitálások, zavarkeltések és a földalatti manőverek leple alatt a kongresszus apránként csatlakozott valamihez, aminek a nevét és a besorolását konokul elutasította, de ami attól még a föderalista program. Hágában elvileg elfogadták a Montreux által javasolt fontos intézményeket. Ezek: a *legfelsőbb bíróság*, melynek feladata a *személyi jogok alapokmányának* szentesítése; a nemzetek autonóm életérőit s nem csak a parlamentjeit képviselő *európai gyűlés*; egy közös *gazdasági szervezet*; egy *európai kulturális központ*.¹⁸ És a hágai határozatok majdnem szó szerint idézik a montreux-i kongresszuson lefektetett legtöbb alapelvet, úgymint: *a nemzeti szuverenitás egy részének átruházása a közös szervezetekre* (mely a legfontosabb elv), a föderális Európa beillesztése egy világföderációba, sürgős „kialakítása a perszonalista törekvé-

¹⁷ Az Európai Föderalista Unió 1947. augusztus 27–31. között Montreuxben tartotta első kongresszusát, amelyen az állami szuverenitás csökkentését célzó föderalista eszméket vitatták meg 16 ország képviselői. A kongresszus megerősítette a regionális föderalizmus alapelveit, egy európai föderális kormány létrehozására hívott fel, sürgette továbbá az Európát támogató aktív erők kongresszusának az összehívását.

¹⁸ Ellenben a gyűlés nem fogadta el az unionistáknak a Politikai Tanács tervezetére tett javaslatát.

sek és az új gazdasági szükségletek szintézisének”,¹⁹ s végül a szakszervezetek bevonása a gazdaság fejlesztésébe.

*

A federalisták sikere Hágában nem az egyik pártnak a másik felett aratott sikere. Az unionizmus ugyanis nem doktrína, hanem inkább a gondolkodás hatékony, föderalizmus felé tartó evolúciójának természetes szakasza. A küldöttek közül nagyon kevesen vallották magukat a téziseink ellenfelének. Néhányan tulajdonképpen csak a helyi közösségekből és a vállalatokból kiinduló „integrál föderalizmustól” tartottak, aminek a javaslata fel sem merülhetett Hágában. Így a kontinensről jövő küldöttek körében csak a kevesebb és a több, az óvatosság és az újító dinamizmus, egyfajta szívós szkepticizmus és a közvélemény, illetőleg a kormányok „felrázásának” szándéka feszült egymásnak. Semmi kétség, a sikeres befejezés iránti nyilvánvaló vágy, amelyet a tét súlyosságának általános felismerése szült, sokkal messzebb is vezetett volna a kongresszuson – ha nem lettek volna a britek.

Hága előtt sokan gondolták azt, hogy a fő összecsapás a Labour és a konzervatívok között fog lejátszódni. Csakhogy félreismerték az angolokat.

A kongresszust megosztó egyetlen súlyos konfliktus az unionisták és a federalisták közötti gyakori verbális összetűzések hátterében zajlott, némán, a közös frontba tömörülő szigetlakók és a kezdeményezéseiket (taktikusan) szétszóró kontinenslakók között.

A szembenállás összefoglalható egyetlen szóváltásban, melyet a politikai bizottságban folyó vita során jegyeztem fel:

The Rt. Hon.²⁰ Harold Macmillan.²¹ Emlékezzen az Önök franciára szólására: Siess lassan.

¹⁹ Ez a mondat a kongresszus gazdasági határozatában szerepel.

²⁰ Az angol parlamenti képviselőket a The Right Honourable (magyarul körülbelül: nagyméltóságú – szó szerint: mélyen tisztelt) jelzővel szólítják meg.

²¹ Harold Macmillan (1894–1986) brit konzervatív párti politikus, 1951 és 1957 között több kormányban miniszter, majd 1957-től 1963-ig Nagy-Britannia miniszterelnöke.

Monsieur Paul Reynaud: A fuldokoló számára érdekes jelmondat!

Mindkét nézőpont mellett a végtelenségig lehetne érvelni az általános elmélet szintjén. Még a gyakorlatban sem mondanak feltétlen ellent egymásnak. De az európai unió konkrét esetében a britek álláspontja kétértelmű. És ez a kétértelműség végzetes lehet abban a vészhelyzetben, melyben Európa van ma.

De a helyzet az, hogy a szigetlakók többsége nem vesz tudomást a vészhelyzetről. (Hágában az angol küldöttek újból elmondták: ha megszavazzuk ezt vagy azt, amit helyesnek tartunk, nem fognak bennünket támogatni *at home*,²² nálunk nem így látják a dolgokat...) Ennek a népnek a legnagyobb politikai erénye mindig is a lassúság, az elvi megoldásokkal szembeni gyanakvás s a határozatlan megfogalmazásokba és állásfoglalásokba vetett bizalom volt, mely kedvez a gyakorlatias kiegyezéseknek. De nem biztos, hogy ez a módszer ugyanúgy érvényes európai szinten. És be kell vallani, hogy ezen a szinten a szigetlakók eléggé újoncok. A tradicionális politikájuk annak *megakadályozása* volt, hogy Európa egy fenyegető nemzet oltalma alatt egyesüljön. Ez az elv helyes volt, de a belőle megőrzött reflexük nem hat a *teremtő* cselekvés irányában, amelyet a kongresszusnak el kellett indítania. Európa megalakulásához arra van szükség, hogy az angolok hajlandók legyenek európai keretben gondolkodni, nem a kontinenssel szemben és a La Manche-on keresztül, ami a 20. századi valóságban jelentéktelen földrajzi részlet.

A hágai kongresszus másnapján mindenhol hallottam bizonygatni:

– Ami bennünket, kontinenslakókat illet, számunkra a tét Európa. Az angolok számára viszont a birodalom az első, s Európa egyesülése megmentheti a birodalmat, feltéve, hogy nem túl ilyen vagy túl olyan, nem túl határozott, nem túl kontinentális...

²² otthon (*A ford.*)

Sok brit barátomnak fog ez a leírás keménynek vagy még igazságtalannak is tűnni. Nem tehetek róla: a kontinentális sajtó véleményét foglalja össze a hágai kongresszus másnapján. Ha az angolok megütköznek rajta, az ő feladatuk kijavítani.

Ah! Angol urak! Csodálom a lángelméteket: soha nem sűtitek el a fegyvert elsőnek.²³ De Hágában épp ezt várták el a népek mindnyájunktól.

*

Az imént említettem Paul Reynaud-t. Ismert, hogy egy ma divatos szóval „szenzációt” keltett a kongresszuson azzal a javaslatával, hogy hat hónapon belül válasszunk meg egyetemes választójog útján, egy képviselő egymillió lakos arányában, egy európai alkotmányozó gyűlést. Az indítvány kilenc szavazatot kapott.

Sok megjegyzés kívánczik ide erről a kudarcról.

A Reynaud-terv ellen szavazók között egyeseknek jó oka volt rá, mások az ész helyét betöltő félelemre hallgattak, s végül egyeseket kifejezetten rossz okok vezettek.

Rossz okok: „Ez utópia vagy demagógia. Mindenesetre nincs még itt az ideje. A széles tömegek még nem állnak készen rá.” Pedig semmi sem sürgősebb egy európai parlamentnél. És a széles tömegek csak az európai választások napján fognak felkelni Európáért. S a tömegekre való hivatkozás nem demagóg, ha a cél a megmentésük, és nem a rászedésük. Ami pedig az utópiával kapcsolatos érvet illeti, nem érdemes szót vesztegetni rá. Mi célból jöttek Hágába azok, akik ezzel érveltek?

Az ész helyét betöltő félelmek: „Ha a terv megvalósul, a sérthetetlen nemzetállami szuverenitásnak végleg befellegzik. Elfogadjuk a korlátozását, de nem ilyen fokon... Fejest ugrunk az ismeretlenbe, egy kockázatos vállalkozásba... A népek nem fognak támogatni bennünket... A kormányok nyugtatnak, ez a tervezet pedig megrázkódtatás lesz számukra... Végül, hogyan

²³ Churchillt kivéve.

világosítsuk fel a közvéleményt (azaz készítsük elő a választásokat) a javasolt rövid időben?

Jó okok: „Ez a tisztán mennyiségi tervezet hátrányosan érinti a kis nemzeteket; nem veszi figyelembe a bizonyos országok alkotmányában rejlő akadályokat; s végül a föderáció helyett egy centralizált Európát hozna létre.”

És így jutott a közös elutasítás felett egyetértésre minden irányzat. Én az ellenszavazatok szerény győzelmét kívántam, nem ezt a fejvesztett menekülést az óvatosabb megoldás felé, főleg a föderalista barátaim részéről. Hiszen világosan ilyenfajta felhívást vártak Hágától, legalábbis a kontinensen. A Reynaud-terv nem volt hibátlan. De egy jobb tervvel kellett volna felcserélni, s nem eltávolítani, mint valami illetlenséget.

Amíg a britek az elgondolással szálltak szembe, a kongresszus többi résztvevője a határozott tervvel. A britek ugyanis egyáltalában nem szeretik „felrázni” a kormányokat. Még jóval a kongresszus előtt, a három bizottságban, ragaszkodtak ahhoz, hogy „adózzunk tisztelettel” az Ötöknek²⁴ vagy a Tizenhatoknak vagy az UNESCO-nak vagy még az ENSZ-nek. Ők ugyanis elégedettek a kormányukkal. A kontinenslakók többségének – eltekintve a kis országoktól – mások a tapasztalatai...

Ha Európa létrehozása a közeljövő feladata,²⁵ akkor a Reynaud-terv fog győzni, hiszen az európai gyűlés elvében mindenki egyetért. De felettébb furcsa, hogy senki sem gondolt a terv kiegészítésére az eltávolítása helyett.

Hogyan javítsuk ki a benne szereplő (véleményem szerint alapvető) hibát, a vak számfetisizmust? Úgy, hogy megteremtjük európai szinten Svájc és az Egyesült Államok rendszerét: a népek által kinevezett kamarával szemben állna egy államok által kinevezett kamara, s ezáltal a minőség föderalista elve jutna érvényre a mennyiséggel szemben. (Mivel a kis vagy nagy

²⁴ Az Ötök a brüsszeli szerződést aláíró öt tagállam: Franciaország, Egyesült Királyság, Belgium, Hollandia, Luxemburg. A nyugat-európai uniót létrehozó brüsszeli szerződést 1948. március 17-én írták alá.

²⁵ De egy képviselő helyett kettőt kellene választani egymillió lakos után, s módosításra szorulna több alkotmány is.

országok mindegyike azonos számú képviselőt küldene ebbe a kamarába.)

*

A véleménykülönbségekre, tévovázásokra, konfliktusokra fektettem a hangsúlyt: korántsem a kiélezésük szándékával, hanem ellenkezőleg, hogy akármilyen kis mértékben, segítsék perspektívákat adni a cselekvésünkhöz. A küzdelem Európáért bizonyítja, hogy Európa él: én az *egység a különbözőségben* elvért harcolok, s ezért az ellenfeleim a barátaim.

Nemegyszer lesz még alkalmunk lándzsát törni valamelyik társunkkal a keresés során, amelybe néhányan találomra fogtunk bele: ezt követeli meg az Európa iránti szenvedély. De közös eszmét szolgálunk.

Nem akarunk sem jobboldali, sem baloldali, sem centrum-párti Európát, s végképp nem olyat, amelyikben nem léteznek pártok: egy föderalista Európát akarunk. Nem akarunk francia vagy brit Európát, hanem egy „svájciasodott” Európát, azaz nem azt kívánjuk, hogy ne legyenek benne nemzetek, hanem azt, hogy egyik nemzet se rendelkezzen hegemoniával.

Európa párbeszéd, örökös vita. Egyedül azoktól lehet a szólás és a hírverés szabadságát teljesen megtagadni, akik egyedül akarnak beszélni, ahogy a csalótól is elveszik a zsetonjait vagy az idegbajos embertől a borotváját. Európának kell a világban annak a helynek megmaradnia, ahol a hatalmak megférnek az ellenzékeikkel: ez az igazi politika kulcsproblémája, amelyet a megoldására képtelen diktatúrák fogtak és eltöröltek.

Mi lenne máskülönben a szabadság veszélyeivel – melyek nélkül szabadság sem létezik?

Klenjánszky Sarolta fordítása

Contents

The Congress of Europe in The Hague

<i>Éva Bóka</i> : The Congress of Europe in The Hague (7-10th May 1948)	1
Europe Unites. The Hague Congress and After. The Story of the Campaign for European Unity, Including a full Report of the Congress of Europe, Held at The Hague, May 1948. (Translated by Péter Konok)	44
<i>Denis de Rougemont</i> : The Hague Congress or the Voice of Europe (Translated by Sarolta Klenjánszky)	79

Tartalom

A hágai Európa-kongresszus

<i>Bóka Éva:</i> A hágai Európa-kongresszus, 1948. május 7-10.	1
Európa egyesül. A hágai kongresszus és ami utána történt. Az európai egységért folytatott kampány története, benne az Európa-kongresszus teljes beszámolójával (Hága, 1948. május) (Fordította: Konok Péter)	44
<i>Denis de Rougemont:</i> A hágai kongresszus, avagy Európa hangja (Fordította: Klenjánszky Sarolta)	79